

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

**ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
АДМІНІСТРУВАННЯ**

КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Система антикорупційних органів в Україні»

Студентки 2 курсу 2 МАПУА групи
Освітньої програми: Публічне управління та
адміністрування
Спеціальності: 281 - «Публічне управління та
адміністрування»
Галузі знань: «Публічне управління та
адміністрування»
Ступеня вищої освіти: магістра
Черняк Світлани Валентинівни
(прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник: ст. викл. Заболотний А.В.

(прізвище та ініціали, звання, ступінь, посада)

Розширена шкала	_____	
Кількість балів:	_____	Оцінка: ECTS _____
Голова комісії	_____	_____
	(підпис)	(ініціали, прізвище)
Члени комісії	_____	_____
	(підпис)	(ініціали, прізвище)
	_____	_____
	(підпис)	(ініціали, прізвище)
	_____	_____
	(підпис)	(ініціали, прізвище)

м. Вінниця
2025

АНОТАЦІЯ

Черняк Світлана Валентинівна. Система антикорупційних органів в Україні : кваліфікаційна робота здобувачки ступеня вищої освіти магістр зі спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування. Вінниця: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2025. 91 с.

У кваліфікаційній роботі висвітлено теоретико-правові основи функціонування антикорупційних органів України, їхню ключову роль у зміцненні принципів правової держави та забезпеченні прозорості діяльності публічної адміністрації. Проведено аналіз поняття, сутності та структури антикорупційних інституцій, визначено їхні повноваження, особливості взаємодії, а також нормативно-правове регулювання їхньої діяльності.

Досліджено чинну систему антикорупційних органів, до складу якої входять Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Вищий антикорупційний суд та Агентство з розшуку та менеджменту активів.

Особливу увагу зосереджено на проблемах забезпечення незалежності антикорупційних органів, налагодження міжвідомчої координації, підвищення рівня підзвітності та формування довіри серед населення. Узагальнено зарубіжний досвід боротьби з корупцією і визначено напрями вдосконалення національної антикорупційної політики. Зокрема, акцент зроблено на підвищенні прозорості державного управління, впровадженні цифрових технологій та посиленні громадського контролю за діяльністю державних інституцій.

На основі отриманих результатів розроблено практичні рекомендації щодо оптимізації системи антикорупційних органів України. Запропоновано шляхи підвищення ефективності їхньої роботи та подальшого зміцнення принципів верховенства права у країні..

Ключові слова: антикорупційні органи, публічне управління, НАБУ, НАЗК, САП, ВАКС, антикорупційна політика, запобігання корупції.

SUMMARY

Cherniak Svitlana Valentynivna. The System of Anti-Corruption Bodies in Ukraine. Qualification work. 281 Public Management and Administration. **Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnitsia, 2025.**

The qualification paper highlights the theoretical and legal foundations of the functioning of Ukraine's anti-corruption bodies, their key role in strengthening the principles of the rule of law and ensuring transparency in public administration. The concept, essence, and structure of anti-corruption institutions are analyzed, along with their powers, interaction mechanisms, and legal regulation of their activities.

The study examines the current system of anti-corruption bodies, which includes the National Agency on Corruption Prevention, the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, the Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office, the High Anti-Corruption Court, and the Asset Recovery and Management Agency.

Particular attention is paid to the issues of ensuring the independence of anti-corruption institutions, improving interagency coordination, increasing accountability, and building public trust. The paper generalizes foreign experience in combating corruption and identifies directions for improving national anti-corruption policy, emphasizing the enhancement of government transparency, the implementation of digital technologies, and the strengthening of public oversight over state institutions.

Based on the obtained results, practical recommendations have been developed to optimize the system of anti-corruption bodies in Ukraine. The proposed measures aim to improve their efficiency and further strengthen the principles of the rule of law in the country.

Keywords: anti-corruption bodies, public administration, NABU, NACP, SAPO, HACC, anti-corruption policy, corruption prevention.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА	
АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ	10
1.1. Поняття та сутність антикорупційних органів	10
1.2. Нормативно-правові засади функціонування антикорупційних органів	16
1.3. Роль антикорупційних органів у розбудові в Україні правової держави.....	23
Висновок до розділу 1	30
РОЗДІЛ 2. ДІЮЧА СИСТЕМА АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ В	
УКРАЇНІ.....	32
2.1. Система антикорупційних органів в Україні	32
2.2. Повноваження антикорупційних органів в Україні	39
2.3. Оцінка діючої системи антикорупційних органів в Україні	46
Висновок до розділу 2	52
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНИЙ СТАН ФУНКЦІОНУВАННЯ	
АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ	54
3.1. Зарубіжний досвід системи антикорупційних органів	54
3.2. Напрями вдосконалення системи антикорупційних органів.....	62
Висновок до розділу 3	75
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	80
ДОДАТКИ.....	91

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена масштабністю та глибиною проблеми корупції, яка протягом десятиліть залишається однією з головних перешкод на шляху демократичного розвитку держави, зміцнення її економічного потенціалу та підвищення рівня довіри суспільства до влади. Корупційні практики пронизують різні сфери суспільного життя – від державного управління й судової системи до бізнесу та соціальної взаємодії. Вони спричиняють не лише матеріальні збитки, а й руйнують інституційні засади державності, породжують правовий нігілізм та відчуття безсилля громадян перед владними структурами.

У відповідь на суспільний запит і міжнародні зобов'язання Україна сформувала комплексну систему антикорупційних органів, до якої входять Національне антикорупційне бюро, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне агентство з питань запобігання корупції, Вищий антикорупційний суд та інші інституції. Їхня діяльність покликана забезпечити ефективну протидію корупції через превентивні механізми, виявлення правопорушень і притягнення винних до відповідальності. Однак, незважаючи на певні досягнення, система стикається з численними викликами: політичним тиском, недовірою суспільства, недостатньою координацією дій між органами та проблемами кадрового забезпечення.

Особливого значення питання незалежності антикорупційних інституцій набуло у 2025 році під час так званої “Картонкової революції” — хвилі громадських протестів, що виникла у відповідь на спроби влади обмежити автономію антикорупційних органів через законодавчі зміни та політичний тиск. Події продемонстрували готовність громадянського суспільства відстоювати принципи прозорості, підзвітності та незалежності органів, покликаних боротися з корупцією. Завдяки активній позиції суспільства, міжнародних партнерів та антикорупційної спільноти вдалося зберегти інституційну стабільність НАБУ, САП і ВАКС, що стало важливим чинником збереження демократичного курсу держави та її міжнародного авторитету.

Дослідження цієї теми є особливо актуальним у контексті європейської інтеграції України, адже боротьба з корупцією є ключовим критерієм наближення до стандартів Європейського Союзу та важливим чинником отримання міжнародної підтримки. В умовах воєнного стану, коли зростає ризик зловживань у сфері розподілу ресурсів, прозорість і результативність антикорупційної системи стають ще більш значущими для збереження довіри як громадян, так і партнерів України.

Таким чином, актуальність дослідження полягає у необхідності глибокого аналізу функціонування антикорупційних органів, виявлення їхніх сильних та слабких сторін, пошуку шляхів удосконалення системи й формування практичних рекомендацій для підвищення її ефективності. Це не лише наукове завдання, а й суспільна потреба, що безпосередньо впливає на перспективи демократичного розвитку, верховенство права та міжнародний авторитет України.

Мета дослідження полягає у всебічному аналізі системи антикорупційних органів в Україні, оцінці ефективності їхньої діяльності та визначенні напрямів удосконалення механізмів протидії корупції з урахуванням сучасних викликів та європейських інтеграційних прагнень держави.

Завданнями роботи є:

- дослідити поняття та сутність антикорупційних органів;
- проаналізувати нормативно-правові засади функціонування антикорупційних органів;
- з'ясувати роль антикорупційних органів у розбудові в Україні правової держави;
- визначити систему антикорупційних органів в Україні;
- зробити аналіз повноважень антикорупційних органів в Україні;
- провести оцінку діючої системи антикорупційних органів в Україні;
- проаналізувати зарубіжний досвід системи антикорупційних органів;
- дослідити напрями вдосконалення системи антикорупційних органів.

Об'єктом дослідження є система антикорупційних органів в Україні як цілісне явище у структурі державного управління та правозастосовної практики.

Предметом дослідження виступають організаційно-правові засади функціонування антикорупційних інституцій, їхні повноваження, механізми взаємодії та практичні результати діяльності у сфері протидії корупції.

Матеріалом дослідження є нормативно-правові акти України, що регламентують діяльність антикорупційних органів, зокрема закони, підзаконні акти; офіційні звіти і статистичні дані відповідних інституцій; аналітичні матеріали міжнародних організацій та вітчизняних і зарубіжних науковців, присвячені проблемам протидії корупції; а також результати соціологічних досліджень, що відображають рівень довіри суспільства до антикорупційної системи.

Методи дослідження. Застосовано діалектичний метод для розгляду системи антикорупційних органів у розвитку та взаємозв'язках, системно-структурний підхід для виявлення місця і ролі кожного органу у загальній антикорупційній політиці держави, порівняльно-правовий метод для зіставлення українського досвіду з практиками інших країн, формально-юридичний метод для аналізу нормативно-правових актів, що регулюють діяльність антикорупційних інституцій, а також соціологічний та статистичний методи для оцінки ефективності їхньої роботи на основі емпіричних даних і громадської думки.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути використані для вдосконалення національної антикорупційної політики, підвищення ефективності роботи спеціалізованих органів та розробки рекомендацій щодо оптимізації їхньої взаємодії. Висновки дослідження можуть стати підґрунтям для удосконалення законодавчої бази у сфері протидії корупції, сприяти формуванню прозорих механізмів контролю та підзвітності, а також бути корисними у навчальному процесі під час підготовки фахівців з права, державного управління та політології.

Апробація результатів дослідження здійснювалась під час проведення Круглих столів «розбудова доброчесності та комплаєнсу в Україні: виклики і перспективи євроінтеграції» (27 березня 2025 р. м. Вінниця); «Політичні, правові та організаційні проблеми діяльності органів публічної влади та публічних службовців у воєнний та повоєнний період» (24 червня 2025 р. м. Вінниця);

Структура дослідження Дане дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи – 90 сторінок, у тому числі 3 таблиць. Список використаних джерел містить 67 найменувань – на 11 с. і одного додатку.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ

1.1. Поняття та сутність антикорупційних органів

Після проголошення незалежності у 1991 році в Україні розпочався складний процес формування державності та реформування основних суспільних інститутів. Важливим етапом цього процесу стало ухвалення Конституції України у 1996 році, яка закріпила принцип верховенства права та визначила основні засади функціонування демократичної правової держави. Це стало фундаментом для створення спеціального антикорупційного законодавства, яке мало забезпечити підзвітність органів влади та запобігати зловживанням.

Україна активно інтегрувалася у міжнародний правовий простір, приєднавшись до ключових міжнародних угод у сфері протидії корупції, зокрема до Конвенції ООН проти корупції (2003 р.) та Конвенції Ради Європи про кримінальну відповідальність за корупцію (1999 р.). Це засвідчило прагнення держави дотримуватися міжнародних стандартів і водночас адаптувати їх до національних реалій.

Сучасна антикорупційна політика України ґрунтується на принципах прозорості, підзвітності, доброчесності та міжнародного співробітництва. Створення таких інституцій, як Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) та Вищий антикорупційний суд, стало важливим кроком у зміцненні інституційної спроможності держави боротися з корупцією навіть в умовах збройної агресії російської федерації [52].

Наукова доктрина пропонує різні підходи до визначення сутності корупції. Юридичний підхід трактує її як сукупність правопорушень, пов'язаних із зловживанням владними повноваженнями. Соціально-економічний розглядає корупцію як чинник, що дестабілізує розвиток економіки та породжує нерівність. Етико-моральний підхід акцентує увагу на моральній деградації суспільства, де

толерантність до корупції стає нормою. Кожен із цих підходів дозволяє комплексно осмислити явище, враховуючи його багатовимірність.

У сучасних умовах корупція постає не лише як правопорушення, а й як складний соціально-економічний феномен, що підриває засади державного управління, знижує ефективність економіки та руйнує довіру громадян до органів влади. Саме тому протидія корупції є одним із ключових завдань державної політики. Її мета полягає не тільки у викритті та покаранні конкретних проявів, але й у запобіганні новим випадкам через упровадження системних реформ, цифровізацію державних послуг, зміцнення інституційної спроможності та посилення контролю за діяльністю органів влади [51; 59].

Антикорупційна стратегія України є багатовимірним процесом, що охоплює правову, політичну, соціальну та етичну складові, і вимагає постійного вдосконалення для відповідності викликам сучасності.

Антикорупційні органи є невід'ємною складовою сучасної системи державного управління, яка спрямована на забезпечення прозорості, підзвітності та законності у діяльності владних структур. Їхнє створення обумовлене необхідністю комплексної протидії корупції, що становить одну з найсерйозніших загроз для демократичного розвитку, економічної стабільності та національної безпеки. У загальному розумінні антикорупційні органи — це спеціалізовані інституції, які здійснюють превентивні, контрольні, слідчі та судові функції, спрямовані на виявлення, розслідування і покарання корупційних правопорушень, а також на формування умов, що унеможливають їхнє виникнення.

Антикорупційні органи розглядаються як спеціалізовані інституції, створені з метою запобігання, виявлення та протидії корупційним проявам у публічному секторі, а також як механізми забезпечення відповідальності посадових осіб за зловживання владою. Такий підхід до визначення сутності цих інституцій обґрунтовується як міжнародними аналітичними матеріалами, що акцентують на необхідності комплексних реформ і незалежних структур для ефективної боротьби з корупцією [51; 59], так і національними документами, що

деталізують повноваження конкретних органів у межах правової системи України [18; 52].

Сутність антикорупційних органів полягає у поєднанні превентивної, контролювальної та каральної функцій. Превентивна складова включає розробку політик та інструментів, спрямованих на мінімізацію корупційних ризиків: нормування процедур декларування майна й доходів, механізми врегулювання конфлікту інтересів, системи моніторингу публічних фінансів та просвітницькі заходи для підвищення правосвідомості суспільства [18; 52]. Контролювальні та слідчі функції реалізуються через діяльність спеціалізованих структур — таких як Національне антикорупційне бюро, Спеціалізована антикорупційна прокуратура та Вищий антикорупційний суд — що забезпечують виявлення та повноцінне розслідування корупційних правопорушень, зокрема у випадках, які стосуються високопосадовців [8; 18]. Міжнародні аналітичні звіти підкреслюють, що ефективність такого поєднання залежить від гарантій інституційної незалежності та належного ресурсного забезпечення органів [50; 51; 59].

Антикорупційну структуру в Україні складають різні органи: Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) та Вищий антикорупційний суд (ВАКС). Інструменти НАЗК дозволяють агентству та громадськості пильнувати доброчесність чиновників і виявляти прояви їх незаконного збагачення. Надалі корупційні факти розслідують детективи НАБУ під наглядом прокурорів САП, а вирoki ухвалює спеціально створений для цього ВАКС [1]. Слід також згадати і про такі органи, як Державне бюро розслідувань (ДБР) та Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (Агентство з розшуку та менеджменту активів або АРМА) [22].

Попри те, що ДБР та АРМА також відіграють значну роль у реалізації антикорупційної політики, Закон України «Про запобігання корупції» не включає їх до переліку спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії

корупції, як і ВАКС, який є вищим спеціалізованим судом у системі судів загальної юрисдикції. У списку цих суб'єктів перелічені органи прокуратури, Національної поліції, НАБУ та НАЗК [29].

Відтак складається уявлення про те, яку роль відіграють антикорупційні органи в системі публічного управління в сфері антикорупційної діяльності:

- НАЗК має превентивне значення, оскільки воно проводить моніторинг способу життя державних службовців, контролює дотримання законодавства щодо конфлікту інтересів та відповідає за розробку та впровадження антикорупційної політики [7, с. 45];

- НАБУ проводить, власне, розслідування у випадку вчинення правопорушення, зафіксованого в результаті перевірки НАЗК. НАБУ розслідує корупційні правопорушення, які стосуються великих фінансових потоків, діяльності державних підприємств та державних закупівель. Тим самим НАБУ виконує також певною мірою і превентивну функцію, оскільки виявляє та документує схеми незаконного збагачення й відмивання коштів, а використання такої інформації може дозволяє більш оперативно проводити розслідування в майбутньому [7, с. 46];

- САП бере участь у розслідуванні, здійснюючи процесуальний нагляд за НАБУ, забезпечуючи проведення розслідування, а також підтримуючи публічне обвинувачення в суді в кримінальних провадженнях, які розслідувалися НАБУ [7, с. 46; 31];

- ДБР проводить розслідування, які стосуються вищих посадових осіб, таких як Президент України, Голова Верховної Ради України тощо, а також певних службових осіб, перелік яких визначений у Законі України «Про Державне бюро розслідувань»;

- АРМА забезпечує виявлення, розшук та управління арештованими або конфіскованими активами у кримінальних провадженнях та справах про визнання активів необґрунтованими;

- ВАКС забезпечує здійснення судового розгляду розслідування, яке проводило НАБУ під наглядом САП. Як наслідок, ВАКС приймає відповідне рішення в межах своїх повноважень [22].

Важливим аспектом сутності антикорупційних органів є їхня інституційна незалежність і спеціалізація. Саме завдяки відокремленню від інших правоохоронних структур вони здатні діяти більш ефективно та неупереджено, зменшуючи ризики політичного чи адміністративного тиску. У цьому контексті особливе значення мають гарантії автономності в кадровій, організаційній та фінансовій сферах, адже від цього залежить довіра суспільства та міжнародних партнерів до результатів їхньої діяльності.

Інституційна незалежність антикорупційних органів виступає одним із визначальних елементів їхньої сутності. Саме від здатності діяти поза політичним впливом залежить об'єктивність розслідувань і довіра громадськості до результатів їхньої роботи. Аналітичні матеріали вкажуть, що без гарантій кадрової автономії, прозорих процедур призначення керівництва та достатнього фінансування досягнення сталих результатів у протидії корупції є вкрай утрудненим [50]. Український досвід засвідчує, що законодавчі гарантії та практичні механізми захисту незалежності є необхідною, але не достатньою умовою — також потрібна постійна взаємодія з іншими державними інституціями та громадянським суспільством, що дозволяє створити ефективну систему стримувань і противаг [19; 37].

Важливим елементом сутності антикорупційних органів є їхня роль у формуванні системи підзвітності та прозорості. Через інструменти фінансового контролю, регулярну публікацію звітності та відкриті реєстри декларацій вони сприяють підвищенню суспільного контролю за діяльністю публічних службовців, що, у свою чергу, знижує простор для корупційних практик і підсилює принцип відповідальності перед суспільством [18]. Емпіричні дослідження показують, що дієві механізми прозорості сприяють не лише виявленню окремих правопорушень, а й зміні поведінкових моделей у публічній службі [8].

Антикорупційні органи працюють на основі таких принципів, як верховенство права, повага та дотримання прав і свобод людини та громадянина, справедливість, законність, політична нейтральність, взаємодія з іншими органами публічної влади та громадськими об'єднаннями, підконтрольність та підзвітність державним органам та суспільству тощо. Основна мета всіх цих органів, створення яких розпочалося в 2014 році у контексті формування нового антикорупційного законодавства, - це підвищення прозорості та ефективності публічного управління в сфері антикорупційної діяльності.

Наскільки діяльність антикорупційних органів відповідає їх меті та завданням, ефективність їх роботи та рівень довіри громадян до них – це окремі питання, в межах яких можна виділити ряд проблемних аспектів діяльності антикорупційних органів. Зокрема сьогодні існують побоювання стосовно того, що антикорупційні органи залежать від політичної влади попри вимогу про їх політичну нейтральність, ВАКС поступово стає заангажованим судом із надмірно тривалим розглядом справи та засекреченими вироками [6]. Загалом проблеми діяльності антикорупційних органів можуть бути предметом окремого дослідження, а тому вони потребують ширшого розкриття та з'ясування їх природи та причин виникнення.

Не можна ігнорувати й міжнародний вимір поняття антикорупційних органів. Рекомендації та стандарти міжнародних організацій, таких як ОЕСР та Ради Європи, є орієнтирами для вдосконалення національної практики, допомагають імплементувати передовий досвід і стандарти незалежності, ефективності та кооперації між установами [51; 59]. Аналіз міжнародних звітів свідчить, що інтеграція цих стандартів у національні правові системи зміцнює спроможність антикорупційних органів діяти у відповідності до найкращих практик і підвищує шанси на отримання міжнародної підтримки у впровадженні реформ [50].

Сутність антикорупційних органів проявляється також у їхній взаємодії з іншими державними інституціями, громадянським суспільством та міжнародними організаціями. Вони не можуть діяти ізольовано, оскільки

подолання корупції вимагає комплексного підходу, що включає як правові й адміністративні заходи, так і суспільну підтримку. Саме завдяки партнерству з інститутами громадянського контролю та міжнародними структурами забезпечується прозорість, а також впроваджуються найкращі практики й стандарти, які відповідають демократичним принципам і зобов'язанням України перед Європейським Союзом.

Отже, поняття та сутність антикорупційних органів визначають їх як спеціалізовані, незалежні та функціонально багатовекторні інституції, покликані забезпечити цілісну систему запобігання і протидії корупції. Їхня діяльність не лише спрямована на покарання винних, а й на створення такого правового та соціального середовища, у якому корупція стає економічно не вигідною та морально неприйнятною. У цьому полягає їхня фундаментальна роль у зміцненні демократичних інститутів, підвищенні ефективності державного управління та формуванні суспільства, заснованого на принципах верховенства права.

1.2. Нормативно-правові засади функціонування антикорупційних органів

Нормативно-правові засади функціонування антикорупційних органів в Україні становлять цілісну систему правових норм і положень, що визначають їхні повноваження, завдання, структуру та механізми діяльності. Формування цієї системи є результатом як внутрішніх потреб українського суспільства у подоланні корупційних проявів, так і зовнішніх зобов'язань держави у межах інтеграційних процесів з Європейським Союзом та виконання міжнародних антикорупційних конвенцій. Правове регулювання антикорупційної діяльності забезпечує не лише законність функціонування спеціалізованих інституцій, а й гарантії їхньої незалежності та підзвітності, що є ключовими умовами ефективності.

Основу правового регулювання у сфері протидії корупції в Україні становлять такі ключові нормативно-правові акти:

1. Закон України «Про запобігання корупції» – базовий нормативний акт у системі антикорупційного законодавства, який визначає правові та організаційні засади формування і реалізації антикорупційної політики, поняття корупції та корупційного правопорушення, встановлює обов'язки й обмеження для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, регулює порядок фінансового контролю, запобігання конфлікту інтересів та механізми захисту викривачів [29].

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП) – містить норми, що встановлюють адміністративну відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією, зокрема за порушення вимог фінансового контролю, етичної поведінки, обмежень щодо одержання подарунків, суміщення посад, а також за зловживання службовим становищем [28].

3. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» – регламентує правовий статус, основні завдання, функції та повноваження НАБУ як спеціального антикорупційного органу, уповноваженого на здійснення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень, скоєних високопосадовцями [30].

Важливим кроком у розбудові антикорупційної інфраструктури стало створення Вищого антикорупційного суду, діяльність якого спрямована на розгляд кримінальних проваджень щодо корупційних злочинів високопосадовців. Як зазначає В. В. Кондрич, модель цього суду була обрана на основі міжнародного досвіду та внутрішніх потреб, а його інституціоналізація стала ключовим чинником підвищення довіри суспільства до механізмів правосуддя [15]. Водночас ефективність суду значною мірою залежить від узгодженості його діяльності з іншими органами системи.

Основу нормативно-правових засад складає Конституція України, яка закріплює принципи верховенства права, поділу влади, рівності громадян перед законом та обов'язок держави забезпечувати права і свободи людини. На конституційних положеннях базуються спеціальні закони, що регламентують

діяльність окремих інституцій. Зокрема, Закон України «Про запобігання корупції» визначає правові та організаційні засади функціонування Національного агентства з питань запобігання корупції, регламентує систему фінансового контролю, декларування доходів посадових осіб, врегулювання конфлікту інтересів та інші превентивні заходи. Закон «Про Національне антикорупційне бюро України» закріплює повноваження органу, відповідального за досудове розслідування корупційних злочинів високопосадовців, встановлює порядок його формування та гарантії незалежності. Закон «Про Вищий антикорупційний суд» регулює порядок здійснення правосуддя у справах, віднесених до його підсудності, визначає процедуру добору суддів та засади їхньої діяльності. Окреме значення мають положення Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу, які закріплюють юридичну відповідальність за корупційні правопорушення та порядок здійснення кримінального провадження.

Нормативно-правові засади функціонування антикорупційних органів закладені у низці законодавчих актів, що регламентують діяльність Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП), Вищого антикорупційного суду (ВАКС) та інших інституцій.

НАЗК наділено повноваженнями у сфері фінансового контролю, моніторингу способу життя, перевірки декларацій та запобігання конфлікту інтересів. Водночас, як зазначається в аналітичному звіті Transparency International Україна, на практиці система перевірки декларацій залишається малоефективною через обмежені технічні ресурси, недостатній доступ до необхідних баз даних та юридичну вразливість результатів перевірки [2].

НАБУ, у свою чергу, відповідає за розслідування корупційних правопорушень найвищого рівня. Його взаємодія із САП передбачає тісну координацію, однак на практиці часто виникають конфлікти — зокрема щодо кваліфікації злочинів або визначення підслідності. САП формально є частиною

прокуратури, проте її функціональна автономія не завжди дотримується. Як слушно відзначає Панова М. С., подвійна підпорядкованість САП — з одного боку Генеральному прокурору, а з іншого — визначеній спеціалізації, створює ризики адміністративного тиску на процесуальну незалежність прокурорів [41].

ВАКС покликаний забезпечувати швидкий і справедливий розгляд корупційних справ. Проте на практиці значна частина проваджень триває роками або завершується виправдувальними вироками. Статистика свідчить, що лише невеликий відсоток справ НАБУ доходить до обвинувальних рішень, що ставить під сумнів ефективність усієї антикорупційної вертикалі.

Разом із тим міжвідомча взаємодія в антикорупційній системі України досі недостатньо унормована. Жоден закон не містить чіткої процедури обміну інформацією між НАЗК, НАБУ, САП, прокуратурою та судами. У деяких випадках виконання приписів НАЗК блокується через саботаж органів місцевого самоврядування або політичний тиск. Співпраця між інституціями публічної влади у сфері протидії корупції має бути не епізодичною, а процедурно закріпленою, з чіткими строками, визначеними відповідальними суб'єктами та механізмами публічного контролю [41].

Особливу роль у нормативному забезпеченні боротьби з корупцією відіграють підзаконні акти, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів, а також внутрішні регламенти самих антикорупційних органів. Вони деталізують процедури роботи, визначають механізми взаємодії між інституціями, порядок ведення реєстрів декларацій, методику оцінки корупційних ризиків, а також умови забезпечення прозорості кадрових процесів. Завдяки цим документам створюється правове середовище, що сприяє практичній реалізації антикорупційної політики.

Окремої уваги заслуговує подвійна підпорядкованість Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. З одного боку, вона формально входить до структури Офісу Генерального прокурора, а з іншого — має спеціальний процесуальний статус щодо кримінальних проваджень, розслідуваних НАБУ. Така подвійність створює колізії інституційного характеру, що можуть

призводити до конфліктів інтересів і ставити під сумнів незалежність прокурорів у резонансних справах, зокрема тих, де фігурують високопосадовці [41]. У міжнародній практиці ефективність антикорупційних органів безпосередньо пов'язується з їх організаційною та процесуальною автономією, тому для України це питання є особливо актуальним.

Не менш суттєвою є проблема обмеженого функціонування механізмів публічного контролю. Відсутність обов'язкової звітності НАЗК щодо виконання власних приписів, закритість інформації про антикорупційні провадження на стадії досудового розслідування та недостатнє залучення інститутів громадянського суспільства нівелюють результати формальної інституціоналізації системи [41]. Це створює ризик перетворення антикорупційних органів на суто бюрократичні інститути без належної підзвітності суспільству.

Експерти наголошують, що посилення прозорості та інклюзивності має стати пріоритетом. Зокрема, доцільним видається запровадження регулярних публічних звітів про виконання приписів НАЗК, забезпечення відкритого доступу до узагальненої статистики досудових розслідувань, а також розширення механізмів громадського моніторингу за діяльністю НАБУ, САП і ВАКС. Лише за умови системної участі громадянського суспільства антикорупційна інфраструктура зможе виконувати не лише формально визначені, але й реальні функції у сфері протидії корупції.

Суттєві труднощі у функціонуванні антикорупційної системи пов'язані з питанням звітності та прозорості діяльності. Попри вимоги законодавства, публічні звіти антикорупційних органів часто носять формальний характер і рідко стають предметом глибокого аналізу з боку незалежних експертних інституцій. Відсутність чітко визначених критеріїв ефективності та єдиної системи оцінювання результатів їх роботи створює простір для маніпуляцій, особливо у медійному полі, що дозволяє окремим посадовцям представляти вибірккові досягнення як системні успіхи, замовчуючи структурні проблеми.

Не менш важливою є проблема відсутності реальних правових наслідків за невиконання приписів антикорупційних органів. Наприклад, якщо посадова особа ігнорує припис НАЗК, агентство не має дієвих інструментів прямого впливу, а звернення до НАБУ не гарантує автоматичного відкриття кримінального провадження. Як наслідок, низка порушень залишається безкарною, що призводить до поступової втрати довіри громадськості до інституційної спроможності антикорупційної вертикалі. Цю тенденцію підтверджують міжнародні рейтинги: у 2023 році Україна посіла 104 місце серед 180 країн у Індексі сприйняття корупції Transparency International, що свідчить про стагнацію у сфері протидії корупції [54].

Додатково проблемним залишається питання нормативної узгодженості. Науковці наголошують на фрагментарності антикорупційного законодавства. Зокрема, Лазаренко В. І. підкреслює необхідність законодавчого врегулювання інституційної координації, а також чіткого розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності у справах антикорупційного характеру [41]. Вирішення цієї проблеми дозволило б забезпечити більшу правову визначеність, підвищити якість правозастосування та знизити ризики подвійного трактування правопорушень.

У європейській практиці прозорість діяльності антикорупційних органів забезпечується через регулярні публічні звіти, які оцінюються незалежними аудиторами та громадськими організаціями. Впровадження подібних механізмів в Україні могло б стати важливим кроком для підвищення підзвітності та довіри до антикорупційних інституцій.

Правові засади функціонування антикорупційних органів також визначаються міжнародними актами, ратифікованими Україною. Серед них особливе місце займає Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції, Кримінальна та Цивільна конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією, а також рекомендації Групи держав проти корупції (GRECO). Вони встановлюють стандарти запобігання, криміналізації та переслідування корупційних злочинів,

а також зобов'язують державу-учасницю забезпечувати інституційну спроможність і незалежність спеціалізованих органів.

Міжнародні експерти звертають увагу, що українські реформи у сфері боротьби з корупцією, хоча й демонструють певні результати, все ще стикаються з проблемами у забезпеченні стабільності інституцій та подоланні політичного впливу [53]. Наявність правових механізмів сама по собі не гарантує дієвості системи, якщо не буде належного контролю за їх реалізацією та політичної волі до їх дотримання.

Аналітичні дослідження підкреслюють, що інституційні й нормативно-правові основи антикорупційної політики в Україні охоплюють комплексне правове регулювання — від превентивних заходів до кримінально-правових механізмів відповідальності [63]. Важливим у цьому контексті є законодавче визначення повноважень кожного органу, їхня підзвітність та взаємодія. Водночас наявність дублювання функцій або прогалин у законодавстві може призводити до конфліктів юрисдикцій і знижувати ефективність боротьби з корупцією.

Суттєвий внесок у формування правової бази зробили міжнародні організації. Зокрема, Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC) у своїх матеріалах наголошує на важливості приведення української антикорупційної політики у відповідність до Конвенції ООН проти корупції та необхідності вдосконалення механізмів превенції [11]. Такий підхід дозволяє розглядати національні норми у глобальному контексті, що сприяє підвищенню довіри до українських інституцій з боку міжнародних партнерів.

Національні звіти НАЗК засвідчують поступ у сфері розробки та реалізації стратегій запобігання корупції, зокрема у питаннях фінансового контролю, електронного декларування та прозорості публічних фінансів [24]. Однак виявлені у звітах проблеми, зокрема низький рівень виконання антикорупційних стратегій на місцевому рівні, вимагають удосконалення механізмів моніторингу та контролю.

Важливим компонентом системи є інститути громадянського суспільства, які виконують роль незалежних контролерів влади та сприяють підвищенню прозорості державних процесів. Як підкреслює В. М. Трепак, участь громадських організацій у формуванні та реалізації антикорупційної політики є необхідною умовою забезпечення дієвості правових механізмів [42]. Це підкреслює важливість не лише державного, але й суспільного контролю.

Сучасні виклики демонструють, що для забезпечення сталості антикорупційної політики необхідно інтегрувати міжнародні стандарти управління та доброчесності. Звіт ОЕСР 2025 року пропонує Україні посилити інституційну спроможність органів, удосконалити кадрову політику та впроваджувати інноваційні інструменти моніторингу [25]. Впровадження цих рекомендацій може стати основою для якісного підвищення ефективності боротьби з корупцією.

Таким чином, нормативно-правові засади функціонування антикорупційних органів формують багаторівневу систему правового регулювання, що охоплює конституційні принципи, спеціальні закони, міжнародні зобов'язання та підзаконні акти. Її сутність полягає у створенні правових гарантій незалежності, ефективності та підзвітності антикорупційних інституцій, а також у забезпеченні комплексного підходу до протидії корупції, який поєднує превентивні, слідчі та судові механізми. Від належного функціонування цієї системи залежить не лише результативність боротьби з корупцією, а й довіра громадян до державних інститутів, авторитет України на міжнародній арені та перспективи її європейської інтеграції.

1.3. Роль антикорупційних органів у розбудові в Україні правової держави

Роль антикорупційних органів у розбудові в Україні правової держави є фундаментальною та визначальною, адже саме вони виступають інституційним механізмом забезпечення верховенства права, прозорості влади та справедливості у суспільстві. Корупція впродовж тривалого часу залишається

однією з головних загроз для демократичних перетворень в Україні, підбиваючи довіру громадян до державних інституцій, блокуючи ефективне функціонування економіки та гальмуючи інтеграційні процеси з Європейським Союзом.

Боротьба з корупцією є одним із найсерйозніших викликів, що постали перед Україною від моменту здобуття незалежності. Незважаючи на проведені реформи, корупція й надалі залишається однією з ключових перешкод на шляху до сталого економічного та політичного розвитку держави.

У 2014–2015 роках Україна здійснила важливі кроки у створенні незалежної антикорупційної інфраструктури, яка включає Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру (САП) та Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) [23]. Їхня поява була зумовлена необхідністю ефективно протидіяти корупції на вищих рівнях влади та забезпечити відповідність української антикорупційної політики міжнародним стандартам, зокрема вимогам Європейського Союзу та Ради Європи.

Однак навіть після створення цих інституцій питання їхньої реальної ефективності залишається актуальним. Діяльність НАБУ, САП і НАЗК супроводжується низкою проблем, серед яких: обмежені технічні ресурси, недостатній доступ до баз даних, подвійна підпорядкованість деяких органів, конфлікти між інституціями та брак довіри суспільства. Ці фактори знижують спроможність антикорупційної системи забезпечувати відчутні результати у вигляді справедливих судових вироків та відновлення суспільної довіри до влади.

Ефективність незалежних антикорупційних органів має критично важливе значення для України з кількох причин. По-перше, корупція є системною загрозою, що пронизує різні сфери державного управління, економіки та суспільного життя. По-друге, успішне функціонування НАБУ, САП та НАЗК визначає не лише внутрішню стабільність, але й перспективи міжнародної співпраці та інтеграції України у європейський правовий простір [23]. По-третє, результативність цих органів є одним із ключових критеріїв, які ЄС враховує при

оцінці прогресу України у виконанні антикорупційних зобов'язань, що напряду впливає на подальші кроки в процесі євроінтеграції.

Таким чином, хоча створення антикорупційних органів стало важливим досягненням інституційного розвитку України, завдання забезпечення їхньої дієвості та незалежності залишається одним із найактуальніших у сучасних умовах.

У цьому контексті створення й функціонування системи антикорупційних органів стало не лише вимогою часу, але й стратегічним кроком до побудови сучасної правової держави, де панує принцип рівності всіх перед законом. В умовах сучасних реформування та інтеграційних процесів роль цих органів виходить за межі простого контролю за законністю публічної діяльності; вони виступають ключовим інструментом зміцнення правової держави, забезпечуючи прозорість, підзвітність і відповідальність державних інституцій [13; 45]. Антикорупційні органи формують систему стримувань і противаг, яка дозволяє запобігати зловживанням владою, а також сприяє підвищенню довіри громадян до державних структур, що є одним із визначальних чинників розвитку демократичного суспільства [13].

Сутність ролі антикорупційних органів полягає у поєднанні превентивних, контрольних та каральних функцій. Превентивна складова реалізується через впровадження ефективних інструментів запобігання корупції, зокрема шляхом декларування доходів і майна посадових осіб, врегулювання конфлікту інтересів та моніторингу публічних фінансів [34; 35]. Контрольна і каральна функції передбачають виявлення корупційних правопорушень, проведення досудових розслідувань, забезпечення судового розгляду та притягнення винних до відповідальності, що зміцнює верховенство права та забезпечує реальне виконання норм законодавства [13; 16]. Ефективність такої діяльності значною мірою залежить від інституційної незалежності органів, їхньої автономності у кадрових та фінансових питаннях, а також від прозорості і відкритості процедур прийняття рішень [35; 45].

Боротьба з корупцією є ключовою умовою європейської інтеграції України та розвитку міжнародної співпраці. Європейський Союз та міжнародні партнери неодноразово наголошували, що проведення дієвих антикорупційних реформ є однією з основних вимог для надання фінансової підтримки та подальшого наближення України до європейської спільноти. Виконання цих вимог залишається важливим чинником збереження довіри міжнародних партнерів і продовження інтеграційних процесів [23].

Низький рівень довіри громадян до державних інституцій значною мірою зумовлений поширенням корупційних практик. У цьому контексті ефективна діяльність незалежних антикорупційних органів є критично важливою, адже вони забезпечують притягнення до відповідальності осіб, причетних до корупційних правопорушень. Це, своєю чергою, сприяє підвищенню громадської активності, розвитку інститутів громадянського суспільства та формуванню культури нетерпимості до корупції.

Особливо важливою є роль цих органів у забезпеченні соціальної справедливості. Корупція породжує нерівність у доступі до державних ресурсів, послуг і можливостей, що найбільше вражає соціально вразливі групи населення. Подолання цих явищ сприяє забезпеченню рівних можливостей для всіх громадян та справедливому розподілу державних ресурсів, що становить основу соціальної стабільності. Саме тому ефективна робота незалежних антикорупційних органів безпосередньо пов'язана із довгостроковою політичною та економічною стабільністю України [23].

Діяльність антикорупційних органів набуває особливого значення в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації. Під час воєнного стану державні інституції зазнають колосального навантаження, і будь-які прояви корупції здатні суттєво послабити здатність уряду ефективно функціонувати. Забезпечення прозорості та підзвітності в роботі органів державної влади є запорукою збереження довіри суспільства й міжнародних партнерів. З огляду на те, що Україна отримує значні фінансові та матеріальні ресурси для оборони, гуманітарних потреб і відновлення інфраструктури,

ефективний контроль за їх використанням є критично важливим. Корупційні зловживання у цій сфері могли б поставити під загрозу як національну безпеку, так і подальшу міжнародну допомогу. Саме тому діяльність антикорупційних органів виступає важливим бар'єром проти нецільового використання коштів.

Не менш значущим аспектом є моральний вимір їхньої роботи. Поширення корупційних практик у воєнний час може підірвати віру громадян у справедливість боротьби та деморалізувати суспільство. Навпаки, ефективна протидія корупції зміцнює довіру, підвищує моральний дух населення та сприяє консолідації суспільства в умовах національного спротиву [23].

У перспективі післявоєнного відновлення України антикорупційні органи відіграватимуть ключову роль у справедливому та прозорому розподілі фінансових потоків і інвестицій. Від якості їхньої роботи залежатиме не лише економічне зростання, але й швидкість інтеграції України в європейський правовий та політичний простір. Таким чином, незалежні антикорупційні органи залишаються фундаментом для забезпечення соціальної справедливості, сталого розвитку, національної безпеки та збереження міжнародної підтримки.

Антикорупційні органи також відіграють важливу роль у формуванні правової культури та розвитку громадянського суспільства. Вони не лише здійснюють контрольні функції, а й впроваджують інформаційно-просвітницькі програми, спрямовані на підвищення правосвідомості громадян та нетерпимості до корупційних проявів [34; 35]. Крім того, у контексті відбудови держави, особливо після кризових періодів, антикорупційна діяльність сприяє створенню ефективних і прозорих механізмів управління державними ресурсами, що підвищує ефективність реформ та зміцнює інституційну стабільність [33].

Завдяки діяльності таких інституцій, як Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне агентство з питань запобігання корупції та Вищий антикорупційний суд, сформовано інституційний каркас, що поєднує у собі превентивні та каральні механізми боротьби з корупцією. Їхня робота спрямована на виявлення та покарання осіб, які зловживають владними повноваженнями, забезпечення прозорості

фінансування політичних партій, контролю за доходами посадових осіб та створення умов для мінімізації корупційних ризиків у державному управлінні. Саме ці функції є ключовими для формування суспільного переконання, що закон має однакову силу для всіх, незалежно від посади чи соціального статусу.

Важливим аспектом діяльності антикорупційних органів є їхня превентивна роль, яка полягає у створенні правового середовища, що унеможлиблює чи суттєво обмежує корупційні практики. Йдеться не лише про контроль та перевірку, але й про формування культури нетерпимості до корупції, просвітницьку діяльність та підвищення правової свідомості громадян. Саме таким чином поступово відбувається трансформація суспільних відносин, що є необхідною умовою для функціонування правової держави.

Важливим аспектом є також роль лідерства у протидії корупції. Впровадження концепції «Tone at the Top» демонструє, що керівництво державних органів і антикорупційних інституцій має задавати приклад етичної поведінки, що формує корпоративну і державну культуру нетерпимості до порушень закону [35]. Це дозволяє не лише забезпечити належне виконання нормативно-правових вимог, а й стимулює ефективну взаємодію між державними органами та громадськістю, що є важливим фактором побудови правової держави [13; 45].

Інтеграція антикорупційних органів у систему правосуддя та забезпечення права на справедливий суд також є ключовим елементом їхньої ролі. Діяльність спеціалізованих інституцій сприяє забезпеченню оперативного і об'єктивного розгляду корупційних справ, підвищенню якості правосуддя та гарантуванню прав і свобод громадян [3]. У цьому контексті антикорупційні органи виступають не лише як контролюючий механізм, а й як інструмент забезпечення справедливості, що є основою правової держави.

Не менш значущим є внесок антикорупційних органів у зміцнення міжнародного авторитету України. Виконання антикорупційних реформ та дотримання принципів незалежності й прозорості роботи спеціалізованих інституцій є одним із ключових критеріїв співпраці з міжнародними

організаціями, отримання фінансової допомоги та просування на шляху європейської інтеграції. Це свідчить про те, що роль антикорупційних органів виходить за межі внутрішньої політики і безпосередньо впливає на стратегічний курс держави.

Важливим аспектом утвердження правової держави є забезпечення реальної незалежності антикорупційних органів, адже лише за умови їх автономного функціонування можлива ефективна протидія зловживанням владою, формування прозорого державного управління та підвищення довіри громадян до правової системи. Незалежність таких інституцій виступає не лише організаційною передумовою, а й одним із ключових критеріїв демократичної зрілості суспільства. Саме тому будь-які спроби обмежити їхню діяльність або втрутитися у процеси призначення керівництва викликають гостру реакцію як з боку громадянського суспільства, так і міжнародних партнерів України. У липні 2025 року після ухвалення Закон України № 12414, який суттєво обмежував автономію ключових антикорупційних органів — НАБУ та САП — українське громадянське суспільство вийшло на масові протести, які отримали назву «Картонкова революція». Акції стали сигналом нерозривності між суспільством і державою у питаннях протидії корупції, і змусили владу відмовитися від спроби підпорядкувати антикорупційні органи генеральному прокурору, що могло б значно ослабити їхню незалежність. Зрештою, події продемонстрували, що збереження автономії антикорупційних інституцій не лише питання технічного функціонування, але й символ демократичної держави, здатної захищати верховенство права. Водночас вони підтвердили, що незалежність антикорупційних органів є одним із базових елементів правової держави, адже такі структури виконують контрольну роль і забезпечують підзвітність влади перед суспільством [43].

Отже, роль антикорупційних органів у розбудові правової держави в Україні полягає у зміцненні принципів верховенства права, формуванні незалежної та справедливої системи правосуддя, підвищенні рівня довіри громадян до державних інституцій та забезпеченні міжнародної легітимності

країни. Саме через ефективне функціонування цих органів можливе створення суспільства, де закон і справедливість стають основними цінностями, а корупція — неприйнятним явищем. У цьому аспекті антикорупційні органи відіграють роль не лише контролюючого інструмента, а й рушійної сили трансформацій, що наближають Україну до утвердження справжньої правової держави.

Висновок до розділу 1

Можна констатувати, що теоретико-правова характеристика антикорупційних органів в Україні відображає складний і багатовимірний процес становлення інституцій, покликаних забезпечити прозорість та підзвітність публічної влади. Антикорупційні органи розглядаються не лише як правоохоронні структури, наділені контрольними та слідчими повноваженнями, а й як комплексний інструмент державної політики, що поєднує превентивні, організаційні, каральні та просвітницькі функції. Їхня сутність полягає у створенні цілісної системи, яка не лише реагує на вже вчинені корупційні злочини, а й формує умови для їх недопущення у майбутньому.

Ключовою ознакою цих інституцій є інституційна незалежність, адже саме вона забезпечує об'єктивність розслідувань і захищає від політичного чи адміністративного впливу. Водночас ефективність їхньої діяльності значною мірою залежить від достатнього ресурсного забезпечення, прозорих кадрових процедур та тісної взаємодії з громадянським суспільством і міжнародними організаціями. Таким чином, антикорупційні органи є не ізольованими структурами, а елементами ширшої системи публічного управління, де важливу роль відіграють партнерство, контроль з боку суспільства та координація дій із іншими державними інституціями.

Нормативно-правові засади функціонування антикорупційних органів становлять багаторівневу систему, яка закріплює статус і повноваження кожного з органів, визначає принципи їхньої діяльності та встановлює механізми запобігання корупційним ризикам. Водночас вона залишається фрагментарною та суперечливою, що знижує ефективність реалізації антикорупційної політики.

Незважаючи на досягнутий прогрес у формуванні спеціалізованої антикорупційної інфраструктури, в Україні досі зберігаються ризики політичної заангажованості, бюрократизації та низької ефективності практичної діяльності антикорупційних органів. Це підтверджується й міжнародними рейтингами, де Україна залишається у групі держав із високим рівнем сприйняття корупції. Отже, першочерговими завданнями є подальша гармонізація законодавства, зміцнення інституційної незалежності, удосконалення механізмів міжвідомчої координації та посилення громадського контролю.

У підсумку можна стверджувати, що антикорупційні органи України виконують подвійну роль: з одного боку, вони виступають інструментом протидії правопорушенням і притягнення винних до відповідальності, з іншого — формують нову модель публічного управління, засновану на принципах верховенства права, доброчесності та прозорості. Їхній подальший розвиток та вдосконалення є визначальними для успіху демократичних реформ і наближення України до європейських стандартів правової держави.

РОЗДІЛ 2. ДІЮЧА СИСТЕМА АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ

2.1. Система антикорупційних органів в Україні

Система антикорупційних органів в Україні є одним із ключових елементів реформування державного управління та забезпечення верховенства права. Її формування відбувалося під тиском як внутрішніх, так і зовнішніх чинників, зокрема у відповідь на високий рівень корупції, що довгий час залишався однією з головних перешкод для соціально-економічного розвитку країни, а також у межах зобов'язань перед Європейським Союзом, Міжнародним валютним фондом та іншими міжнародними партнерами. Антикорупційна інфраструктура України є багаторівневою системою, що включає спеціалізовані органи з превенції, розслідування та судового розгляду корупційних злочинів, створюючи комплексний механізм протидії цьому явищу. Становлення спеціалізованих органів, таких як Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), Вищий антикорупційний суд (ВАКС), а також Агентство з розшуку та менеджменту активів (АРМА), дозволило створити інституційну базу для реалізації антикорупційної політики [17; 38] (Додаток А).

Система антикорупційних органів в Україні пройшла складний шлях становлення, проте її результативність досі є предметом суспільних дискусій. З одного боку, вона забезпечила унікальну для пострадянського простору інфраструктуру боротьби з корупцією, що отримала визнання на міжнародному рівні [56]. З іншого — ефективність роботи залежить від незалежності органів, рівня фінансування та політичної волі.

Початково антикорупційна діяльність в Україні будувалася на загальних положеннях Кримінального кодексу та діяльності прокуратури. Проте, як зазначають Кресіна І.О. та інші дослідники, ключовим недоліком була відсутність інституційної незалежності органів, що унеможливлювало

ефективне переслідування топ-корупції [20]. Лише у 2011–2014 роках були здійснені перші спроби створити нормативно-правову базу, однак справжній інституційний прорив відбувся після ухвалення низки законів у 2015 році, які заклали основу для появи НАЗК, НАБУ та САП.

НАЗК, яке розпочало роботу майже 10 років тому, стало першим органом, покликаним забезпечувати прозорість у сфері публічної служби, зокрема через систему електронного декларування доходів чиновників [17]. У перші роки його діяльність супроводжувалася організаційними кризами та низьким рівнем довіри, проте згодом агентство набуло вагомого значення у виявленні конфлікту інтересів, проведенні антикорупційної експертизи законодавства та формуванні національної антикорупційної стратегії [24].

Як зазначає І. Коропатнік, діяльність агентства була спрямована на формування механізмів запобігання корупції та контроль за доброчесністю публічних службовців, а згодом — на координацію загальнодержавної політики у цій сфері [17]. Водночас аналітики наголошують, що, попри наявність значних повноважень, НАЗК протягом тривалого часу потребувало реформування для посилення незалежності та професійності персоналу [24; 36]. НАЗК відповідає за розробку та реалізацію антикорупційної політики, здійснення моніторингу способу життя посадових осіб, перевірку електронних декларацій, контроль за конфліктом інтересів, фінансуванням політичних партій та дотриманням антикорупційних обмежень. НАЗК виконує профілактичну функцію, адже боротьба з корупцією не обмежується викриттям злочинів, а потребує формування доброчесної культури управління.

Ключовим елементом сучасної української антикорупційної інфраструктури стало створення у 2015 році Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), яке від початку свого функціонування позиціонувалося як незалежний правоохоронний орган із вузькою спеціалізацією. Його завданням було не розпорошувати зусилля на боротьбу з побутовою чи дрібною корупцією, а концентрувати увагу на найбільш небезпечних злочинах, що завдають колосальної шкоди державі та суспільству. Мова йде про корупційні діяння

вищих посадових осіб, представників судової влади, топ-чиновників, народних депутатів, тобто тих суб'єктів, чия діяльність безпосередньо впливає на функціонування державних інституцій та суспільну довіру. Саме через це НАБУ отримало унікальний статус із широким спектром повноважень: воно має власні оперативно-розшукові та детективні підрозділи, які забезпечують незалежність розслідувань і мінімізують ризик політичного чи адміністративного тиску. Підхід НАБУ полягає у виявленні та документуванні масштабних корупційних схем, що нерідко охоплюють десятки осіб та роками підривали економічну безпеку України, а також у забезпеченні невідворотності відповідальності для представників політичної та економічної еліти. Такий вектор діяльності став основою нової антикорупційної парадигми, що орієнтується не стільки на статистичні показники розкритих злочинів, скільки на структурні зміни в системі державного управління.

Поряд із НАБУ важливу нішу в антикорупційній архітектурі займає Агентство з розшуку та менеджменту активів (АРМА), яке було створене у 2016 році. Його поява стала відповіддю на системну проблему, що десятиліттями залишалася поза належною увагою, – управління активами, арештованими у рамках кримінальних проваджень. До цього моменту значна кількість конфіскованого майна псувалася, знецінювалася або навіть поверталася через корупційні схеми до осіб, причетних до злочинів. Завданням АРМА стало забезпечення ефективного збереження, оцінки та подальшої реалізації активів, аби вони не тільки не втрачали цінності, але й приносили користь державі. Втім, за даними звітів Рахункової палати, вже протягом перших років діяльності АРМА проявилися серйозні проблеми, пов'язані з прозорістю процедур та ефективністю управління [12; 21]. Зокрема, мали місце випадки сумнівних рішень щодо передачі майна в управління, відсутність чітких критеріїв оцінки активів та слабкий контроль за діяльністю управителів. Попри це, реформування АРМА триває: поступово вдосконалюються процедури оцінки майна, підвищується рівень публічності інформації про активи, що передаються в управління, та впроваджуються механізми цифровізації процесів. Міжнародні

партнери, серед яких важливу роль відіграє Програма EUACI (Антикорупційна ініціатива ЄС в Україні), наголошують, що лише створення максимально прозорих механізмів управління дозволить мінімізувати ризики вторинної корупції, коли активи, вилучені у корупціонерів, знову стають предметом незаконних схем [62].

Важливим гарантом ефективності розслідувань, які проводить НАБУ, стало функціонування Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП). Вона формально належить до системи Генеральної прокуратури України, однак має відносну автономію, що дозволяє забезпечувати її незалежність від політичних впливів. Ключовим завданням САП є процесуальне керівництво у кримінальних провадженнях, які розслідує НАБУ, а також підтримка державного обвинувачення у судах. Таким чином, саме САП виступає «юридичним мостом» між роботою детективів та результатами судового розгляду, адже лише належне процесуальне оформлення доказів та їх грамотне представлення у суді може забезпечити винесення законних вироків. Такий розподіл функцій між НАБУ та САП дозволив створити систему взаємодії, у якій правоохоронний і прокурорський компоненти доповнюють один одного. Це не лише гарантує процесуальну законність, а й підвищує ефективність усієї антикорупційної системи, адже жоден із органів не може діяти в ізоляції чи без належного контролю.

Взаємодія НАБУ, АРМА та САП формує ядро сучасної української моделі боротьби з корупцією, яка будується за принципом стримувань і противаг. Кожен орган виконує свою специфічну функцію, але їх діяльність взаємопов'язана і спрямована на єдиний результат – мінімізацію впливу корупції на державу. НАБУ викриває злочини та забезпечує збирання доказів, САП здійснює процесуальне керівництво і представляє державу в суді, а АРМА забезпечує управління активами, аби держава отримувала реальну вигоду від конфіскованого майна. Однак виклики залишаються серйозними: від постійних спроб політичного впливу до бюрократичних труднощів та ризиків зловживань під час управління активами. У цьому контексті важливим фактором є

міжнародний моніторинг і підтримка, що не лише сприяє вдосконаленню внутрішніх процедур, а й слугує додатковою гарантією незалежності українських антикорупційних інституцій.

Суттєве значення у формуванні довіри до антикорупційної системи відіграє судова складова. Монографія, присвячена становленню Вищого антикорупційного суду, відзначає, що створення спеціалізованого судового органу стало безпрецедентним кроком у забезпеченні незалежного та ефективного правосуддя у справах топкорупції [38]. Водночас, як зазначає І. Кресіна, інституційна спроможність антикорупційної політики в Україні потребує подальшого розвитку, зокрема в напрямку комплексної взаємодії між органами, уникнення дублювання їхніх повноважень та підвищення рівня підзвітності [20]. Окреме місце у цій системі посідає Вищий антикорупційний суд (ВАКС), який розпочав роботу у 2019 році. Його створення стало відповіддю на необхідність незалежного та спеціалізованого судового органу, здатного забезпечити справедливий і неупереджений розгляд справ, що стосуються топкорупції. ВАКС розглядає справи, які передає НАБУ і САП, та виносить рішення щодо винуватості чи невинуватості обвинувачених. Завдяки вузькій спеціалізації суддів, прозорій процедурі їх відбору за участю міжнародних експертів, ВАКС став важливим елементом довіри громадськості та міжнародних партнерів до української антикорупційної системи.

Окрему роль у системі відіграють і традиційні органи правопорядку, зокрема Національна поліція та Служба безпеки України, які також мають підрозділи, що розслідують окремі категорії корупційних правопорушень. Хоча їхня діяльність більшою мірою охоплює дрібну або середню корупцію, їх взаємодія з НАБУ та САП є важливою для комплексного охоплення проблеми.

Бюро економічної безпеки, створене у 2021 році, перебуває на етапі глибокої трансформації. Нещодавні законодавчі зміни (Закон України від 20.06.2024 № 3840-IX) уточнили функціонал БЕБ, посилили конкурсні механізми добору керівництва та персоналу, а також розширили аналітичні інструменти для розслідування економічних злочинів [27]. Проте експерти

зазначають, що ключовим викликом залишається інституційна спроможність та ефективність взаємодії з іншими органами [10].

У 2024 році система протидії корупції отримала новий поштовх у вигляді законопроекту щодо реформування митниці, який має стати одним із ключових елементів запобігання корупційним практикам у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Згідно з новими положеннями, добір керівництва митної служби здійснюватиметься незалежною конкурсною комісією, до складу якої мають входити також іноземні представники, що дозволяє мінімізувати вплив внутрішніх політичних і бізнесових груп на кадрові рішення та забезпечити прозорість призначень [44]. Реформа митниці є важливою не лише з точки зору забезпечення доброчесності управлінців, а й як крок до інтеграції України в митний союз ЄС та зміцнення економічної безпеки держави.

Реформа митниці в Україні набула надзвичайної ваги у контексті загальної антикорупційної політики, адже саме митна служба тривалий час вважалася одним із найбільш корумпованих секторів державного управління. Митниця уособлювала собою точку перетину державних і бізнесових інтересів, де зловживання, хабарництво та тіньові схеми набули системного характеру, що негативно впливало як на економіку, так і на міжнародну репутацію країни. Тому ініціативи, спрямовані на її реформування, стали не лише елементом внутрішньої політики, але й важливим сигналом для іноземних партнерів про готовність України впроваджувати прозорі та сучасні стандарти управління. Одним із ключових інструментів цієї реформи стали нові механізми відбору керівництва Державної митної служби. Конкурсні комісії, до складу яких залучаються іноземні експерти, покликані мінімізувати політичний тиск та вплив зацікавлених груп, створюючи умови для більш чесного та неупередженого добору управлінців. Такий підхід відповідає кращим міжнародним практикам і дозволяє зруйнувати замкнене коло політичних призначень, які часто супроводжувалися корупційними ризиками [5; 44].

Важливим є те, що реформа митниці розглядається у комплексі з іншими кадровими трансформаціями в антикорупційних органах. Призначення

керівництва НАЗК, формування персоналу Бюро економічної безпеки (БЕБ) та модернізація процедур добору в АРМА свідчать про системний підхід до формування нової управлінської культури. Добір кадрів за принципами доброчесності, професіоналізму та незалежності стає основою нового державного апарату, який повинен відходити від старої практики кулуарних домовленостей і залежності від політичних груп. Особливо показовим у цьому контексті є звіт Рахункової палати щодо діяльності АРМА у 2024 році, де було наголошено на наявності системних проблем у сфері управління активами, здобутими від корупційних та інших злочинів. Виявлені недоліки — слабкість процедур оцінки майна, відсутність ефективних механізмів контролю за управителями, низький рівень прозорості при реалізації активів — свідчать про те, що сам механізм антикорупційної конфіскації може стати полем для нових зловживань. Тому підвищення прозорості та ефективності цієї інституції є критично важливим завданням для збереження довіри як суспільства, так і міжнародних партнерів [12; 20].

Реформа кадрової політики в антикорупційних органах безпосередньо пов'язана з європейськими стандартами. Вона передбачає, що ключовим фактором має бути не політична лояльність кандидата, а його доброчесність і професійні якості. Саме тому підхід, який ґрунтується на незалежному конкурсному відборі та цифровізації процедур, дозволяє поступово створювати нову культуру державної служби. Використання електронних інструментів знижує ризики маніпуляцій і корупційного впливу, а паралельне посилення громадського та міжнародного контролю створює ефект додаткових запобіжників. У результаті формується багаторівнева система добору кадрів, де прозорість стає нормою, а не винятком. Це відповідає сучасним викликам, коли довіра до державних інституцій залежить не лише від формально ухвалених рішень, а й від їхньої прозорості та зрозумілості для суспільства.

Не менш значущим є міжнародний аспект антикорупційних реформ. Як слушно зауважують I. Gregirchak та S. Arjon Schütte, залучення міжнародних експертів до моніторингу діяльності антикорупційних інституцій та підтримки

України у цій сфері має критичне значення, особливо в умовах післявоєнної відбудови. Після завершення активної фази війни корупційні ризики закономірно зростають, адже у процесі відновлення країни відбувається масштабний розподіл фінансових ресурсів та міжнародної допомоги. У таких умовах міжнародний нагляд і партнерство стають запорукою того, що ресурси будуть використані за призначенням і прозоро. Це підтверджує й практика залучення іноземних представників до конкурсних комісій у сфері митної служби: саме їхня участь створює атмосферу довіри й неупередженості, яка критично необхідна для успішного реформування цієї галузі [56].

Таким чином, система антикорупційних органів в Україні являє собою цілісну багатокомпонентну інституційну мережу, де кожен орган має чітко визначені завдання і компетенції. Її побудова відповідає європейським стандартам та міжнародним рекомендаціям, а ефективність діяльності значною мірою залежить від узгодженості дій між установами, їх незалежності та рівня політичної волі. Незважаючи на суттєві досягнення, головним викликом залишається подолання спроб політичного тиску, забезпечення неухильного виконання рішень антикорупційних органів та підвищення рівня довіри громадян. Лише за умови стабільної та послідовної роботи цієї системи можна досягти справжнього зниження рівня корупції, зміцнення демократичних інститутів та інтеграції України до європейського правового простору.

2.2. Повноваження антикорупційних органів в Україні

Повноваження антикорупційних органів в Україні формують складну і водночас взаємодоповнюючу систему, спрямовану на запобігання, виявлення, розслідування та притягнення до відповідальності осіб, причетних до корупційних діянь. Сама логіка побудови цієї системи передбачає розподіл функцій між окремими інституціями, які спеціалізуються на різних етапах антикорупційної діяльності – від превенції до винесення судових рішень. Такий підхід дозволяє зменшити ризики дублювання повноважень, забезпечити баланс у прийнятті рішень і підвищити ефективність боротьби з корупцією на всіх рівнях влади.

Національне агентство з питань запобігання корупції стало одним із найважливіших інституційних елементів антикорупційної інфраструктури України, яке отримало свої повноваження в умовах докорінних змін після Революції гідності. Його створення було безпосередньо пов'язане з імплементацією європейських стандартів прозорості та підзвітності, а також зобов'язаннями України за Угодою про асоціацію з ЄС. Фактично, поява НАЗК стала відповіддю на суспільний запит щодо створення органу, який би займався не стільки каральними заходами, скільки системною профілактикою корупції, формуванням культури доброчесності у державному управлінні та розвитком інструментів запобігання зловживанням. Від моменту заснування агентство отримало досить широкі повноваження — від перевірки декларацій державних службовців до розробки стратегій державної політики у сфері протидії корупції, що підняло його значення на рівень стратегічного центру прийняття рішень [1].

За десятиліття існування НАЗК вдалося поступово вибудувати масштабну систему моніторингу корупційних ризиків. На практиці це означало не лише створення механізмів перевірки декларацій, а й запровадження системи контролю за дотриманням стандартів доброчесності, моніторинг конфліктів інтересів, а також відслідковування способу життя державних службовців з метою встановлення відповідності задекларованим доходам. Такий підхід дозволив перевести боротьбу з корупцією на якісно новий рівень, оскільки акцент було зроблено не на постфактум покаранні порушників, а на створенні системи превенції, де порушення виявляються ще на стадії потенційної загрози. Одним із ключових інструментів НАЗК є право проводити перевірку електронних декларацій, що дало змогу забезпечити прозорість фінансових потоків у державному секторі та виявляти випадки невідповідності майна доходам. Більш того, НАЗК отримало повноваження застосовувати адміністративні стягнення до посадовців, що дозволило закріпити принцип невідворотності відповідальності навіть за порушення, які раніше залишалися поза увагою суспільства. Саме ці функції надали агентству особливу вагу серед

громадськості та міжнародних партнерів, адже вони забезпечили практичні результати у сфері прозорості й підзвітності [1].

Особливу увагу у діяльності НАЗК слід приділити його ролі у контролі за фінансуванням політичних партій та прозорістю виборчих процесів. У країні, де політична корупція тривалий час залишалася одним із головних викликів для розвитку демократії, можливість контролювати витрати політичних сил та запобігати прихованому фінансуванню стала надзвичайно вагомим досягненням. Це дало змогу поступово знижувати рівень впливу олігархічного капіталу на політичну сферу, забезпечувати чесніші умови конкуренції між партіями та підвищувати рівень довіри виборців до виборчої системи. Таким чином, НАЗК, окрім своєї суто антикорупційної функції, почало виконувати ширшу місію — зміцнювати основи демократичних інститутів і забезпечувати прозорість політичних процесів. Це співвідноситься з європейськими підходами, де незалежні превентивні органи виступають ключовими гравцями у формуванні демократичної політичної культури [1].

Не менш важливою є внутрішня політика самого агентства, адже воно стало прикладом для інших органів влади у впровадженні принципів доброчесності. НАЗК активно впроваджує конкурсний відбір керівних посад, що створює атмосферу прозорості та знижує ризики політичного впливу на кадрові рішення. Така практика має подвійний ефект: з одного боку, вона підвищує рівень довіри до самого органу, а з іншого — стає орієнтиром для інших інституцій, які також починають запроваджувати стандарти доброчесності у своїй роботі. Таким чином, НАЗК не лише здійснює контроль і накладає санкції, а й виконує роль нормативного арбітра, який задає тон усій системі державного управління. Воно фактично формує стандарти, які поступово інтегруються у політичну та адміністративну практику, створюючи фундамент для довгострокових змін [1].

Значні зміни у сприйнятті діяльності НАЗК відбулися і з боку суспільства. Як зазначається у звіті «Корупція в Україні 2024», українці почали помічати реальні результати його роботи, особливо у сфері кадрової політики та

підвищення прозорості. Це свідчить про те, що діяльність агентства перестала бути формальною і поступово трансформується у відчутний фактор змін у повсякденному житті державних інституцій. Адже прозорість у кадровій сфері означає більш справедливий відбір на державну службу, зменшення впливу кланових чи політичних інтересів і, відповідно, підвищення якості державного управління. Таким чином, НАЗК стало не лише бюрократичним інструментом виконання вимог ЄС, а й реальною інституцією, яка поступово формує нову культуру управління та створює умови для зміцнення довіри суспільства до держави [1].

На етапі досудового розслідування провідна роль належить Національному антикорупційному бюро України. НАБУ уповноважене проводити оперативно-розшукові заходи, збирати докази, викривати складні корупційні схеми, що охоплюють найвищі ешелони влади. Його детективи мають право ініціювати негласні слідчі дії, проводити обшуки, накладати арешт на майно, отримувати доступ до банківської та іншої конфіденційної інформації. У фокусі повноважень НАБУ перебувають злочини, вчинені топ-чиновниками, суддями, депутатами та іншими високопосадовцями, чим відрізняється його спеціалізація від роботи інших правоохоронних органів.

Важливою ланкою є Спеціалізована антикорупційна прокуратура, що здійснює процесуальне керівництво у кримінальних провадженнях НАБУ. Її прокурори наділені правом порушувати кримінальні справи, затверджувати повідомлення про підозру, погоджувати слідчі дії та представляти обвинувачення в суді. Фактично саме САП забезпечує законність досудового розслідування, запобігає зловживанням у діяльності слідчих та формує доказову базу для подальшого розгляду у суді. Однією з найбільш вагомих функцій є підтримання державного обвинувачення у Вищому антикорупційному суді, що дозволяє гарантувати безперервність антикорупційного процесу від моменту виявлення злочину до винесення вироку.

АРМА — це унікальний орган у системі українських антикорупційних інституцій, адже його завданням є не лише виявлення та арешт активів,

одержаних злочинним шляхом, але й подальше управління та реалізація цих активів з метою перетворення їх у ресурс для держави. На відміну від класичних правоохоронних органів, які зосереджені на розслідуванні та переслідуванні правопорушників, АРМА виконує функцію своєрідного «економічного посередника» між правосуддям і державними фінансами. Цей орган трансформує корупційний капітал у суспільний ресурс, сприяючи наповненню державного бюджету та зменшенню стимулів для здійснення корупційних практик. Таким чином, його діяльність має як каральний, так і превентивний ефект, оскільки позбавляє злочинців можливості користуватися неправомірно набутим майном [21].

Проте ефективність реалізації цих функцій залежить від того, наскільки прозорими та контрольованими є процедури, пов'язані з оцінкою, управлінням і продажем активів. Саме ці етапи, як свідчать дослідження, залишаються найбільш вразливими до зловживань. Якщо процедура арешту активів чітко врегульована процесуальним законодавством і здійснюється за рішенням суду, то етапи оцінки та подальшої реалізації часто супроводжуються ризиками корупційного впливу. Заниження вартості майна, передача управління активами наближеним компаніям чи реалізація їх за заниженими цінами — усе це створює ґрунт для зловживань і водночас підриває довіру суспільства до самого механізму конфіскації та управління злочинними доходами. Тому питання прозорості в роботі АРМА є не лише технічним, але й стратегічним: від нього залежить рівень легітимності всього інституту у суспільній свідомості [21].

Аналітичні огляди провідних експертних інституцій вказують на необхідність посилення інституційної спроможності АРМА. Зокрема, за даними IZI Institute (2025), надзвичайно важливим є впровадження сучасних систем моніторингу управителів активів, які залучаються для тимчасового керування конфіскованим майном. Існуючі механізми часто не дозволяють відслідковувати ефективність їхньої діяльності у режимі реального часу, що створює ризики нераціонального використання активів або їх подальшого виведення у тіньові схеми. У цьому контексті актуальною є рекомендація щодо запровадження

електронних інструментів звітності, які б забезпечували належний рівень прозорості та унеможливлювали приховування інформації. Такий підхід сприятиме підвищенню довіри до діяльності АРМА з боку суспільства та міжнародних партнерів, а також дозволить ефективніше контролювати рух і використання активів [26].

Варто зазначити, що проблеми, які нині переживає АРМА, були виявлені ще на початкових етапах його діяльності. Так, технічна оцінка EUACI (2018) наголошувала на низькому кадровому потенціалі агентства, зокрема відсутності достатньої кількості фахівців із фінансового менеджменту та управління активами. Крім того, слабкість процедур перевірки управителів майна створювала умови для недобросовісних практик, коли управління передавалося компаніям, які не мали ні відповідного досвіду, ні належної репутації. Попри певний прогрес, ці проблеми зберігають актуальність і сьогодні, оскільки кадровий потенціал залишається обмеженим, а процеси відбору управителів потребують більшої прозорості та підзвітності [62].

Таким чином, роль АРМА у системі антикорупційних інституцій України є надзвичайно важливою, адже саме воно забезпечує матеріалізацію результатів боротьби з корупцією. Однак без належної прозорості та інституційної спроможності його діяльність може перетворитися на джерело нових ризиків і підозр. Тому подальший розвиток цього органу має відбуватися у напрямі вдосконалення процедур оцінки та реалізації активів, створення дієвих механізмів моніторингу управителів і посилення кадрового потенціалу. Лише за таких умов АРМА зможе повністю реалізувати свій потенціал і стати одним із ключових інструментів утвердження принципу невідворотності покарання за корупцію та перетворення незаконно здобутих ресурсів на благо суспільства [21; 26; 62].

Особливе місце у системі посідає Вищий антикорупційний суд України, наділений виключними повноваженнями розглядати кримінальні справи щодо топ-корупції. Його судді мають право ухвалювати рішення про застосування запобіжних заходів, оцінювати докази, встановлювати винуватість чи

невинуватість обвинувачених, а також виносити вирoki у справах, розслідуваних НАБУ та процесуально супроводжуваних САП. Крім того, ВАКС уповноважений розглядати питання про накладення арешту на активи, що можуть бути предметом корупційних злочинів, та вирішувати питання конфіскації майна. Його повноваження спрямовані на створення незалежного та справедливого правосуддя, здатного захистити суспільство від зловживань владою.

Необхідно також зазначити, що до системи протидії корупції залучаються і традиційні правоохоронні структури. Національна поліція, Служба безпеки України та Державне бюро розслідувань уповноважені вести розслідування у справах, що не входять до компетенції НАБУ, але стосуються корупційних проявів на середньому та нижчому рівнях. Їхні повноваження охоплюють широкий спектр оперативних та слідчих дій, спрямованих на боротьбу з менш масштабними, але не менш шкідливими для суспільства проявами корупції.

Одним із ключових напрямів інституційних змін у 2024–2025 роках стала реформа митниці. Згідно з новим законодавством, відбір керівництва Державної митної служби передбачає проведення відкритого конкурсу із залученням іноземних експертів до складу комісії [4]. Це стало продовженням практики, започаткованої під час конкурсів у НАБУ та БЕБ, коли міжнародна участь гарантувала прозорість та неупередженість відбору. Подібний механізм мінімізує політичний вплив і посилює довіру суспільства та партнерів України до результатів кадрових рішень. Водночас науковці наголошують на ризиках затягування процесів і потенційних конфліктах між українськими та міжнародними представниками [5].

Система відбору кадрів у нових антикорупційних інституціях базується на принципах відкритості та конкурсності. Публічні співбесіди, тестування та перевірка доброчесності стали обов'язковими складовими кадрової політики. Такий підхід сприяє підвищенню довіри суспільства та запобігає формуванню «закритих» корпоративних структур, що було типовим для традиційних правоохоронних органів. На прикладі БЕБ видно, що добір персоналу часто

супроводжується необхідністю переатестації та очищення від кадрів із сумнівною репутацією [14; 40].

БЕБ — новий орган, що замінив податкову міліцію та має завдання протидіяти економічним злочинам. Його ключова функція полягає у проведенні розслідувань фінансових правопорушень, що напряду пов'язані з корупційними схемами. Водночас створення БЕБ супроводжувалося серйозними проблемами: від недостатньої кадрової спроможності до внутрішнього спротиву старих структур [14; 40].

У 2024 році Верховна Рада ухвалила Закон № 3840-ІХ, яким було удосконалено діяльність БЕБ. Зокрема, передбачено посилення процедур внутрішнього контролю, оновлення кадрового складу та нові механізми призначення керівництва [27]. Це має забезпечити більшу прозорість, ефективність та підзвітність органу. Дослідники підкреслюють, що інституційна спроможність БЕБ залежатиме від того, наскільки якісно буде проведена кадрова реформа та чи вдасться сформувати незалежну управлінську вертикаль [10].

Таким чином, повноваження антикорупційних органів в Україні формують цілісну систему, де кожна інституція має визначені завдання і межі діяльності. Вони побудовані за принципом поділу функцій між превенцією, розслідуванням, процесуальним керівництвом і судовим розглядом, що забезпечує комплексність підходу до протидії корупції. Однак ефективність реалізації цих повноважень залежить від їх незалежності, політичної волі, прозорості процедур та взаємодії між органами. Лише за умов дотримання балансу між контролем і автономією можливо досягти реальних результатів, адже повноваження, закріплені законом, мають стати не формальністю, а реальним інструментом у боротьбі з одним із найбільших викликів української державності.

2.3. Оцінка діючої системи антикорупційних органів в Україні

Оцінка діючої системи антикорупційних органів в Україні є складним завданням, яке потребує урахування як її нормативно-правового підґрунтя, так і реальної ефективності роботи у практичній площині. Формування сучасної антикорупційної інфраструктури почалося після Революції Гідності та було

зумовлене як внутрішнім суспільним запитом на очищення влади, так і зовнішнім тиском міжнародних партнерів. Внаслідок цього в Україні створено унікальну за своїм форматом систему, що об'єднує превентивні, правоохоронні та судові інституції, кожна з яких має чітко визначені повноваження. До неї належать Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура та Вищий антикорупційний суд. Така модель у теорії відповідає європейським стандартам, однак на практиці вона стикається з низкою проблем, які впливають на її дієвість.

На сучасному етапі розвитку держави, особливо в умовах повномасштабної війни, ця система виконує не лише інституційну, але й стратегічну функцію, оскільки забезпечує стійкість державного управління, прозорість використання фінансових ресурсів і збереження довіри суспільства до влади.

Серед позитивних результатів функціонування антикорупційних органів можна відзначити підвищення рівня прозорості діяльності посадових осіб, завдяки запровадженню електронного декларування, механізмів перевірки конфлікту інтересів та контролю за фінансуванням політичних партій. Створення НАБУ та САП дозволило зосередити увагу на топ-корупції, яка завдає найбільших збитків державі, і продемонструвати, що навіть високопосадовці можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності.

Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) відіграє надзвичайно важливу роль у системі антикорупційних інституцій України. За своєю природою воно належить до органів адміністративного типу, що забезпечує його особливе місце у механізмах державного управління. Агентство не лише здійснює контрольні та перевірочні функції, але й виступає ключовим суб'єктом аналітичної діяльності, формування державної політики та розробки стратегічних документів у сфері протидії корупції [17]. Таким чином, НАЗК виконує подвійну функцію: з одного боку, воно є контролюючим органом, спрямованим на запобігання правопорушенням і забезпечення доброчесності

державних службовців, а з іншого — виступає стратегічним центром, що задає загальний вектор розвитку антикорупційної політики.

Розвиток законодавчої бази, яка регламентує діяльність агентства, став одним із ключових напрямів посилення його інституційної спроможності. Протягом останніх років НАЗК зазнало істотних змін, спрямованих на підвищення ефективності його роботи. Особливу увагу було приділено вдосконаленню системи електронного декларування. Цей інструмент став фундаментальним елементом у протидії корупції, адже дозволив забезпечити прозорість доходів і витрат посадових осіб, створивши механізм публічного контролю за їхнім майновим станом. Електронне декларування не лише посилило довіру суспільства до державних інституцій, але й стало однією з ключових вимог міжнародних партнерів України, що відображало європейський підхід до формування доброчесності у державному секторі [20].

Важливим напрямом у роботі НАЗК стало також розширення інструментів антикорупційної експертизи нормативно-правових актів. Ця функція передбачає системний аналіз проєктів законів та інших актів на предмет наявності в них потенційних корупційних ризиків. Завдяки цьому держава отримала можливість запобігати проблемам ще на стадії їхнього зародження, до моменту прийняття відповідних рішень. Такий підхід є проявом проактивної стратегії боротьби з корупцією, яка дозволяє не лише реагувати на вже скоєні правопорушення, а й формувати правове поле, менш вразливе до зловживань.

Не менш значущим досягненням стало посилення ролі НАЗК у координації органів виконавчої влади. Агентство почало виконувати функцію своєрідного координатора у сфері запобігання корупції, що дало змогу створювати єдину державну політику та уникати дублювання повноважень між різними органами. Цей процес є особливо важливим з огляду на те, що корупція має комплексний характер і вимагає системного підходу до її подолання.

Окремої уваги заслуговує питання інституційної незалежності НАЗК. Як і у випадку з іншими антикорупційними органами, ключовим ризиком для ефективності його роботи є можливість політичного впливу. Протягом останніх

років в Україні відбулося реформування механізму відбору керівництва агентства. Було запроваджено прозорі конкурсні процедури, які дозволили мінімізувати ризики призначення осіб за політичними домовленостями, а також підвищили рівень довіри до результатів конкурсів. Ці кроки стали вагомим доказом прагнення України забезпечити реальну автономію НАЗК і водночас його підзвітність перед суспільством [20].

Введення воєнного стану у 2022 році стало безпрецедентним викликом для діяльності НАЗК. В умовах повномасштабної війни агентству довелося адаптувати свої функції, знаходячи баланс між потребою забезпечити прозорість і водночас захистити інформацію, яка могла б бути використана ворогом. Зокрема, було обмежено відкритий доступ до частини електронних декларацій. Це рішення викликало певні дискусії в суспільстві, однак воно було продиктоване міркуваннями національної безпеки. Попри це, контрольні функції агентства залишилися в силі, а доступ до даних для перевірки з боку уповноважених органів не був скасований [17].

Паралельно НАЗК розширило свою міжнародну співпрацю, що стало надзвичайно важливим у контексті запобігання корупційним ризикам у сфері оборонних закупівель та розподілу міжнародної допомоги. Оскільки Україна в умовах війни отримує значні обсяги фінансової та гуманітарної підтримки від іноземних партнерів, виникла потреба забезпечити максимально прозоре управління цими ресурсами. Міжнародні партнери приділяють особливу увагу питанням запобігання корупції у процесі використання їхньої допомоги, адже будь-які зловживання могли б підірвати довіру до України. Саме тому діяльність НАЗК у цій сфері набула стратегічного значення [17].

У воєнний час агентство зосередило свої зусилля на аналітичній роботі, виявленні потенційних загроз та створенні механізмів моніторингу використання міжнародної підтримки. Такий підхід дозволив сформуванню систему запобігання корупційним ризикам ще до моменту їх виникнення. Більше того, активна діяльність НАЗК стала одним із факторів зміцнення довіри міжнародних партнерів до України, що у свою чергу відкривало нові можливості

для розширення співпраці та збільшення обсягів фінансової допомоги. Це мало ключове значення у забезпеченні стійкості держави у кризових умовах [1].

Робота Вищого антикорупційного суду стала важливим кроком у забезпеченні незалежного та неупередженого правосуддя у справах, які традиційно блокувалися у судах загальної юрисдикції. Наявність цих органів також значно підвищила рівень довіри міжнародних партнерів до антикорупційних зусиль України, що безпосередньо вплинуло на отримання фінансової та політичної підтримки від Європейського Союзу, МВФ та Світового банку.

Дослідження під редакцією О. Кравчука та С. Мойсака підкреслює, що за перші роки роботи ВАКС вдалося сформувати унікальну практику незалежного правосуддя, де застосовується європейський підхід до судового процесу [38]. Це стало важливим кроком для подолання безкарності високопосадовців та відновлення довіри суспільства.

У комплексі з діяльністю НАЗК, НАБУ та САП судова система створює механізм «замкненого циклу» боротьби з корупцією: від виявлення і розслідування до обвинувального вироку. Проте дослідники звертають увагу на те, що система ще потребує оптимізації та усунення дублювання функцій [36].

Проте існують і суттєві проблеми, які ускладнюють повноцінне функціонування системи. Одним із головних викликів залишається політичний тиск на антикорупційні органи. Незалежність НАБУ, САП і ВАКС часто піддається сумнівам через спроби змінити законодавство, кадрову політику чи вплинути на окремі розслідування. Крім того, результати діяльності не завжди відповідають очікуванням суспільства: кількість вироків у справах топ-корупції залишається порівняно невеликою, що створює відчуття безкарності для високопосадовців. Проблемою є і перевантаженість Вищого антикорупційного суду справами, що ускладнює швидкість їх розгляду. НАЗК, у свою чергу, часто критикують за недостатню ефективність у реалізації профілактичної функції, адже перевірка декларацій і контроль за дотриманням антикорупційних обмежень не завжди завершуються відчутними санкціями для порушників.

Оцінка діючої системи антикорупційних органів свідчить про її складність та неоднозначність. З одного боку, створено унікальну інституційну мережу, яка охоплює всі етапи боротьби з корупцією: превенцію, розслідування, судовий розгляд і управління активами. З іншого боку, ефективність цієї системи залежить від рівня політичної незалежності органів та їхньої спроможності працювати в умовах надзвичайних викликів, зокрема війни [17; 20].

Не менш важливим аспектом є питання довіри суспільства. Попри формальне існування всіх необхідних інституцій, українські громадяни нерідко сприймають їхню діяльність як політизовану або малоефективну. Це пояснюється як затягуванням справ у судах, так і низькою кількістю гучних покарань для осіб, котрі займають високі державні посади. Таким чином, відчутний розрив між очікуваннями суспільства і реальними результатами антикорупційної боротьби залишається однією з ключових проблем.

Аналітичні звіти НАЗК показують, що хоча сприйняття корупції серед населення залишається високим, довіра до спеціалізованих органів поступово зростає. Це свідчить про формування нового рівня взаємодії між державою та суспільством, який має стати підґрунтям для подальших реформ [1].

Разом із тим, варто підкреслити, що діюча система антикорупційних органів має великий потенціал для розвитку. Вона створила фундамент, який до 2014 року фактично був відсутній. Подальше вдосконалення її роботи потребує кількох важливих кроків: посилення гарантій незалежності органів від політичного впливу, удосконалення механізмів внутрішнього контролю, розширення ресурсної та кадрової спроможності, а також підвищення рівня комунікації з суспільством. Надзвичайно важливим є й формування культури доброчесності серед державних службовців та зміна суспільних цінностей, адже боротьба з корупцією не може обмежуватися лише покаранням, вона повинна включати системне виховання нульової толерантності до цього явища.

Отже, діюча система антикорупційних органів в Україні є значним досягненням у контексті реформ державного управління та боротьби з корупцією. Вона поєднує різні інституції, що виконують взаємодоповнюючі

функції, і відповідає міжнародним стандартам. Водночас її ефективність усе ще не є достатньою для кардинального зменшення рівня корупції, оскільки вона стикається з низкою викликів – від політичного тиску до проблем із практичною реалізацією своїх повноважень. Система перебуває на етапі становлення, і від того, наскільки вдасться забезпечити її незалежність, прозорість і результативність, залежить не лише успіх антикорупційної реформи, але й довіра громадян до держави та її перспективи інтеграції до європейського правового простору. Особливу роль відіграє НАЗК, яке під час війни довело свою здатність адаптуватися до нових умов, зберігаючи баланс між безпекою і прозорістю. Попри певні труднощі — дублювання функцій, кадрові проблеми та політичні ризики — система демонструє поступову еволюцію у напрямку європейських стандартів верховенства права.

Висновок до розділу 2

Здійснено комплексне дослідження діючої системи антикорупційних органів в Україні, їхніх функцій, повноважень та результативності у контексті формування сучасної антикорупційної політики держави. Аналіз показав, що створення спеціалізованих органів стало важливим кроком на шляху до подолання системної корупції, яка тривалий час залишалася однією з найбільших загроз для суспільного розвитку, економічної стабільності та демократичних процесів у країні.

Розглянута інституційна архітектура антикорупційної системи демонструє, що вона вибудована за принципом взаємодоповнюваності та розподілу функцій. Національне агентство з питань запобігання корупції відповідає за профілактику та превентивні заходи, Національне антикорупційне бюро України займається розслідуванням злочинів, пов'язаних із топ-корупцією, Спеціалізована антикорупційна прокуратура здійснює процесуальне керівництво і підтримує обвинувачення, тоді як Вищий антикорупційний суд забезпечує незалежний та справедливий розгляд справ.

Водночас дослідження показало, що попри законодавчо закріплені повноваження та інституційну незалежність, діюча система стикається з низкою

викликів. Разом з тим, варто наголосити, що існуюча система антикорупційних органів є якісно новим етапом у розвитку української державності. Її створення стало можливим завдяки синергії внутрішніх реформаторських прагнень та зовнішньої підтримки міжнародних партнерів. Вона відповідає базовим міжнародним стандартам і закладає основу для подальшого вдосконалення антикорупційної політики. Ефективність її роботи значною мірою залежить від забезпечення інституційної незалежності, узгодженості дій між органами, посилення правових механізмів захисту від політичних впливів, а також від підвищення рівня правової культури та громадського контролю.

Отже, діюча система антикорупційних органів в Україні може бути охарактеризована як така, що перебуває на етапі становлення: вона вже створила необхідну правову та інституційну базу, однак потребує послідовного вдосконалення задля досягнення очікуваних результатів. Її успішність у майбутньому визначатиметься не лише ефективністю реалізації повноважень, а й тим, наскільки вона зможе здобути довіру громадян та стати справжнім гарантом прозорості й справедливості у державному управлінні.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНИЙ СТАН ФУНКЦІОНУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ

3.1. Зарубіжний досвід системи антикорупційних органів

Проблема корупції є однією з ключових загроз сучасному суспільству, адже вона руйнує демократичні інститути, підриває верховенство права, створює сприятливі умови для зловживання владою та нераціонального використання державних ресурсів. Вирішення цього виклику вимагає створення ефективних механізмів запобігання та протидії корупційним практикам. У світовій практиці було напрацьовано значний досвід формування спеціалізованих антикорупційних органів, які функціонують як інституційна основа державної політики у сфері боротьби з корупцією. Аналіз зарубіжних моделей демонструє, що успішність боротьби з корупцією залежить від низки факторів — інституційної незалежності, правових повноважень, фінансової та кадрової спроможності, а також від рівня довіри з боку громадськості.

Насамперед слід відзначити, що за останні два десятиліття у світі простежується тенденція до створення незалежних антикорупційних агентств, які отримують чіткий мандат на виявлення, розслідування та запобігання корупційним злочинам. У дослідженні Wathne наголошується, що ефективність таких органів часто оцінюється поверхово — через кількість відкритих проваджень чи гучних справ, однак реальний результат вимірюється зменшенням рівня корупції у конкретних сферах, зміною практик державного управління та підвищенням суспільної довіри. Авторка підкреслює, що антикорупційні органи не можуть бути ефективними без системної оцінки їхнього впливу, що включає аналіз результативності політик, застосування індикаторів ризиків та відстеження довгострокових змін у суспільстві [66].

Досвід низки країн свідчить про те, що саме поєднання незалежності та відповідальності створює умови для реальної боротьби з корупцією. Сама ідея незалежності антикорупційних органів ґрунтується на тому, що вони повинні діяти поза політичними інтересами та тиском з боку виконавчої чи законодавчої влади. У сучасному світі саме корупція часто виступає інструментом політичних

маніпуляцій, засобом отримання неконкурентних переваг або механізмом концентрації влади у руках окремих груп. Якщо антикорупційні інститути не мають достатньої автономії, вони ризикують перетворитися на ще один елемент політичної системи, спрямований не на забезпечення справедливості, а на обслуговування поточних інтересів правлячих еліт. Відповідно, забезпечення балансу між незалежністю та відповідальністю перед суспільством є базовою умовою для побудови ефективної системи протидії корупції.

Організація економічного співробітництва та розвитку у звіті *Anti-Corruption and Integrity Outlook 2024* наголошує, що одним з ключових викликів для багатьох держав є уникнення надмірної політизації антикорупційних структур. Цей виклик є універсальним: у Латинській Америці, Африці, Центральній та Східній Європі спостерігалися випадки, коли новостворені агентства використовувалися для тиску на опозицію чи політичних конкурентів, а не для системної боротьби з корупцією. Фактично, за відсутності реальних гарантій незалежності такі інституції втрачали довіру суспільства й міжнародних партнерів, перетворювалися на символ політичного контролю та дискредитації. У низці країн Центральної Європи саме політична заангажованість антикорупційних структур стала причиною падіння рівня довіри населення до інституцій, навіть попри активне фінансування та законодавчі реформи [49].

Натомість приклади держав, які змогли забезпечити автономію та фінансову стабільність антикорупційних органів, демонструють принципово інший результат. Класичними прикладами залишаються Сінгапур та Гонконг. У цих країнах боротьба з корупцією стала не короткостроковою політичною кампанією, а стратегічною державною політикою, що спиралася на інституційну незалежність і стабільне фінансування. У Сінгапурі Бюро з розслідування випадків корупції (СРІВ) отримало широкі повноваження й водночас було захищене від політичного впливу, що дозволило йому послідовно переслідувати як дрібні, так і високопосадові корупційні злочини. У Гонконгу Незалежна комісія з питань боротьби з корупцією (ІСАС) стала символом реальних змін завдяки поєднанню каральних і превентивних механізмів. Обидві моделі

демонструють, що саме сталість інституцій, їхня автономія та прозорість у поєднанні з достатнім фінансуванням створюють передумови для довгострокового позитивного ефекту, який проявляється не лише у зниженні рівня корупції, але й у зміцненні довіри до державних інститутів [49].

Важливим елементом зарубіжного досвіду є методологія оцінювання ефективності діяльності антикорупційних агентств. Адже створення потужної інституції не завжди автоматично означає досягнення позитивних результатів. Традиційно ефективність таких органів вимірюється через кількісні показники: скільки розслідувань було проведено, скільки кримінальних справ відкрито, скільки вироків винесено. Однак ці метрики є доволі обмеженими. Вони показують лише частину роботи — репресивний аспект. Водночас вони можуть створювати ілюзію активності, тоді як реальний рівень корупції в суспільстві не зменшується.

Schütte, Caballos та Dávid-Barrett справедливо підкреслюють, що такі кількісні підходи не здатні повноцінно відобразити реальний вплив антикорупційних органів. Більш показовим є комплексний підхід, який включає не лише статистику слідчих дій, але й оцінку кадрового потенціалу, правових інструментів, довіри суспільства до цих інституцій та фактичних змін у державному управлінні. Наприклад, якщо діяльність агентства призводить до зростання прозорості бюджетних витрат, скорочення тіньових практик у сфері державних закупівель, зменшення можливостей для зловживань у сфері надання адміністративних послуг — це свідчить про реальний ефект, який є набагато важливішим за кількість відкритих кримінальних справ без доведених вироків [61].

Крім того, ефективність антикорупційних органів має оцінюватися з урахуванням їхньої ролі у зміні суспільної культури. Якщо діяльність цих інституцій сприяє формуванню нетерпимості до корупції серед населення, підвищує готовність громадян повідомляти про правопорушення, розширює практику громадського контролю за владою, це свідчить про глибокі результати, що виходять за рамки формальних показників. Наприклад, у тих

країнах, де рівень суспільної довіри до антикорупційних агентств високий, ефективність їхньої роботи значно зростає, адже громадяни готові співпрацювати з ними та сприяти у виявленні корупційних схем.

Особливо важливим аспектом міжнародного досвіду є взаємодія антикорупційних агентств із громадянським суспільством. Transparency International у своєму аналітичному матеріалі підкреслює, що успішна боротьба з корупцією неможлива без залучення громадськості та формування культури нетерпимості до корупційних практик. Приклади з Латинської Америки демонструють, що створення механізмів громадського моніторингу державних закупівель і бюджетних програм дозволило суттєво скоротити можливості для зловживань. В Азії ж інноваційні цифрові платформи залучають громадян до контролю за діяльністю органів влади, що посилює ефективність антикорупційної політики. Водночас Transparency International звертає увагу, що без комунікаційних стратегій, спрямованих на пояснення діяльності агентств і підвищення довіри до них, навіть найсильніші інституції ризикують залишатися ізольованими від суспільства [48].

Антикорупційна політика сучасних держав має виражений інституційний характер, адже корупція є глобальною проблемою, що підриває засади демократії, верховенства права та соціально-економічного розвитку. Досвід Малайзії демонструє, що ефективність антикорупційної політики багато в чому залежить від ролі громадянського суспільства та міжнародних організацій.

Малайзія належить до тих країн Південно-Східної Азії, які створили комплексну систему протидії корупції з метою посилення прозорості влади, відновлення довіри громадян та стимулювання економічної стабільності. Ключовим органом у цій сфері є Малайзійська комісія з протидії корупції (Malaysian Anti-Corruption Commission — МАСС), діяльність якої стала центральною ланкою реалізації державних антикорупційних стратегій.

У 2019 році уряд країни ухвалив Національний антикорупційний план на 2019–2023 роки (NACP), що визначив пріоритетні напрями боротьби з корупцією, серед яких — посилення незалежності МАСС, вдосконалення

законодавства про відповідальність бізнесу за корупційні злочини та створення механізмів громадського моніторингу. Новий стратегічний документ — Національна антикорупційна стратегія 2024–2028 рр., прийнята урядом у 2024 році, — підкреслює важливість міжсекторальної співпраці, а також приділяє особливу увагу цифровим технологіям у запобіганні корупційним практикам [60].

Річний звіт МАСС за 2023 рік засвідчує, що у своїй діяльності Комісія орієнтується на принципи прозорості, підзвітності та інноваційності. Зокрема, було вдосконалено процедури перевірки державних закупівель, запроваджено сучасні ІТ-інструменти для відстеження фінансових потоків, а також активізовано співпрацю з громадянським суспільством і міжнародними партнерами [59]. Ці кроки є показовими з огляду на те, що корупція в Малайзії традиційно має системний характер і вкорінена як у політичній, так і в економічній сферах.

Водночас значна увага у науковій та громадській дискусії приділяється проблемі незалежності МАСС. У спільному дослідженні ANFREL та коаліції BERSIH підкреслюється, що попри наявність правових гарантій, комісія часто стикається з політичним тиском, що ускладнює проведення об'єктивних розслідувань щодо високопосадовців. Автори наголошують на необхідності внесення змін до законодавства задля посилення інституційної автономії органу, підвищення рівня парламентського та громадського контролю, а також забезпечення стабільності керівництва МАСС [47].

Так, Звіт Transparency International Malaysia за 2022 рік вказує на певний прогрес у сфері прозорості державного управління, однак одночасно наголошує на високому рівні корупційних ризиків у політичному фінансуванні та на необхідності більш жорстких механізмів контролю за майновими деклараціями посадовців [64]. Це свідчить про те, що навіть при розвиненій інституційній архітектурі антикорупційних органів залишається потреба у вдосконаленні правового та громадського моніторингу.

Важливим прикладом є також досвід боротьби з корупцією у сфері охорони здоров'я. Пандемія COVID-19 виявила чимало зловживань у сфері державних закупівель та медичних послуг. Дослідження малайзійських науковців показало, що корупція у цій галузі має комплексний характер: від підкupu посадовців при розподілі ресурсів до зловживань у фармацевтичному секторі. Водночас було запропоновано механізми підвищення прозорості, серед яких — цифровізація процесів та розширення участі пацієнтських організацій [58].

Особливе значення має законодавче регулювання відповідальності бізнесу за корупційні правопорушення. У 2021 році малайзійські дослідники наголосили на впровадженні у національне право концепції відповідальності юридичних осіб за дії «пов'язаних осіб» (associated persons). Це означає, що компанія може бути притягнута до відповідальності за корупційні дії своїх співробітників або партнерів, якщо вона не доведе наявності ефективних механізмів внутрішнього контролю та комплаєнсу. Такий підхід стимулює бізнес до впровадження антикорупційних програм та узгоджується з міжнародними стандартами у сфері корпоративного управління [46].

Малайзійська модель є показовою з точки зору того, як держава, що стикається з глибоко вкоріненою корупцією, вибудовує комплексну антикорупційну політику, поєднуючи правові, інституційні та соціальні інструменти. Її досвід може стати цінним орієнтиром для інших країн, у тому числі України, яка перебуває на етапі зміцнення власної антикорупційної інфраструктури в умовах війни та глобальних викликів.

Нарешті, міжнародні практики підкреслюють значення синергії: успіх антикорупційної політики досягається тоді, коли спеціалізовані органи співпрацюють з фінансовими інституціями, митницями, органами внутрішніх справ, судочинством, регуляторами, парламентським контролем і громадянським суспільством. Технологічні інструменти — електронні декларації, відкриті реєстри власності, автоматизована перевірка державних

закупівель — посилюють превентивний ефект і зменшують можливості для корупційних зловживань.

Для кращого розуміння зарубіжних практик доцільно систематизувати основні підходи до організації діяльності антикорупційних органів у різних країнах, виділивши їхні ключові характеристики, сильні та слабкі сторони. Це дозволяє порівняти моделі боротьби з корупцією та визначити, які елементи можуть бути адаптовані в українських умовах.

Таблиця 3.1

Міжнародний досвід боротьби з корупцією

Країна	Ключові органи та інституції	Основні механізми боротьби	Проблеми та ризики	Результати
Сінгапур	Бюро з розслідування випадків корупції (СРІВ)	Незалежність від політики, широкі повноваження, стабільне фінансування	Можливі ризики надмірної концентрації влади	Системне зниження корупції, високий рівень довіри
Гонконг	Незалежна комісія з питань боротьби з корупцією (ICAC)	Поєднання каральних і превентивних заходів, громадський контроль	Необхідність постійної підтримки довіри	Модель інтеграції антикорупційної та просвітницької роботи
Малайзія	Malaysian Anti-Corruption Commission (МАСС)	Національні стратегії (2019–2023, 2024–2028), цифровізація, відповідальність бізнесу	Політичний тиск, проблеми прозорості у фінансуванні політики	Поступове зміцнення інституцій, активізація громадського моніторингу

Латинська Америка	Різні антикорупційні агентства	Громадський моніторинг держзакупівель, залучення суспільства	Політизація агентств, використання для тиску на опозицію	Приклади успішного зменшення зловживань у держзакупівлях
Центральна та Східна Європа	Національні антикорупційні органи	Законодавчі реформи, фінансування від ЄС	Надмірна політизація, падіння довіри населення	Висновок про необхідність незалежності від політичної влади
Азія (загальні приклади)	Національні агентства	Використання цифрових платформ для прозорості та участі громадян	Ризики відставання у технологічному розвитку	Підвищення ефективності завдяки ІТ-контролю

Порівняльний аналіз показує, що найбільш успішними виявляються ті моделі, де поєднуються інституційна незалежність, стабільне фінансування та активна взаємодія з громадянським суспільством. Приклади Сінгапуру та Гонконгу демонструють важливість автономії та прозорості, Малайзія — значення комплексної стратегії та цифрових технологій, а досвід Латинської Америки й Центральної Європи засвідчує ризики політизації. Для України ключовим завданням є не лише створення сильних інституцій, а й забезпечення їхньої довіри серед населення та захист від політичного втручання, що є основою для стійкої та результативної антикорупційної політики.

Отже, зарубіжний досвід свідчить: ефективна система антикорупційних органів — це поєднання інституційної незалежності, професійного ресурсу, повноважень для розслідувань та превентивної роботи, прозорих процедур контролю й широкого залучення суспільства. Країни, що прагнуть підвищити ефективність боротьби з корупцією, повинні ретельно адаптувати міжнародні практики до власних політичних, правових і культурних умов, приділяючи особливу увагу створенню гарантій від політичного втручання та розвитку механізмів звітності та співпраці з громадянським суспільством.

3.2. Напрями вдосконалення системи антикорупційних органів

Вдосконалення системи антикорупційних органів сьогодні постає одним із ключових завдань державної політики, адже саме якість їхньої діяльності визначає рівень довіри суспільства до влади, ефективність економічних реформ і перспективи інтеграції у світове співтовариство. Незважаючи на значну кількість створених інституцій, часто виникають проблеми їхньої координації, політичної залежності, обмеженого фінансування, а також слабкої практичної результативності. Тому напрями вдосконалення мають охоплювати одночасно правові, організаційні, кадрові й соціальні аспекти функціонування цієї системи.

Сучасні тенденції у світовій практиці демонструють, що для підвищення ефективності боротьби з корупцією недостатньо створити спеціалізовані органи, важливо постійно розвивати їхню інституційну спроможність, підвищувати рівень підзвітності, розширювати використання цифрових технологій та зміцнювати співпрацю з громадянським суспільством. У цьому контексті зарубіжний досвід, узагальнений у працях міжнародних організацій та наукових дослідженнях, дає можливість виокремити кілька пріоритетних напрямів удосконалення діяльності антикорупційних структур.

Одним із ключових викликів у побудові ефективної антикорупційної системи в Україні є питання реальної інституційної незалежності органів, покликаних протидіяти корупції. Формальне закріплення автономії у законах і положеннях часто не гарантує фактичного захисту від політичного чи адміністративного тиску, адже навіть найкраще виписані норми можуть залишатися декларативними без належних механізмів практичної реалізації. Саме тому підвищення інституційної незалежності слід розглядати не лише як юридичне завдання, а як комплексну політико-правову проблему, яка охоплює процедури призначення керівництва, гарантії стабільності строків повноважень, чітко регламентований порядок дострокового звільнення, а також створення умов, що унеможливають свавільні рішення з боку виконавчої чи законодавчої влади. У цьому контексті надзвичайно важливим є формування таких процедур, які б унеможливлювали контроль з боку політичних еліт над добором кадрів,

адже саме прозорість і передбачуваність кадрової політики виступають основою довіри до інституцій. Принцип «безстрокової незалежності» керівників антикорупційних органів, звичайно, неможливий, проте чітке обмеження можливостей дострокового втручання у їхні повноваження є запорукою стабільності інституційного розвитку.

Важливим елементом забезпечення незалежності є фінансовий аспект. Антикорупційні органи мають функціонувати на основі достатнього й гарантованого фінансування, закріпленого у державному бюджеті. Це дозволяє не лише планувати діяльність на середньо- та довгострокову перспективу, а й уникати ризиків політичної залежності, коли виділення коштів стає інструментом тиску на керівництво органу. У багатьох країнах, які досягли відчутних результатів у боротьбі з корупцією, зокрема у Грузії чи Литві, закріплення автономного фінансування стало одним із ключових чинників інституційного успіху. Для України така модель є не просто бажаною, а необхідною, адже обмежене фінансування або «ручний режим» його розподілу фактично нівелює можливості для здійснення незалежної діяльності. Надання органам стабільної фінансової бази у державному бюджеті може розглядатися як один із механізмів зміцнення демократії та правової держави.

Згідно зі звітом Організації економічного співробітництва та розвитку Anti-Corruption and Integrity Outlook 2024, ключовими чинниками, що підривають ефективність боротьби з корупцією в різних країнах, є саме політичний тиск і спроби обмежити автономію антикорупційних агентств. OECD підкреслює, що навіть там, де законодавчо передбачено формальну незалежність, на практиці органи стикаються з непрямыми механізмами тиску — від блокування фінансування до кадрових втручань. Саме тому рекомендації цієї організації передбачають три стратегічні напрями: формування чітких правових гарантій інституційної незалежності, забезпечення стабільного й достатнього фінансування, а також створення системи кадрової безпеки, яка унеможливорює свавільне втручання у діяльність органів [49]. Застосування цих принципів в українських реаліях має надзвичайне значення, адже саме тут інституційна

стабільність часто стає об'єктом політичної гри, що призводить до втрати довіри з боку суспільства та міжнародних партнерів.

Водночас варто підкреслити, що інституційна незалежність не повинна означати відсутності контролю. Демократичний устрій вимагає, щоб діяльність антикорупційних органів залишалася підзвітною парламенту та суспільству. Це не суперечить принципу незалежності, а навпаки — доповнює його, адже прозорість і відкритість у прийнятті рішень створюють умови для запобігання зловживанням та формування нового «корупційного ядра» вже всередині самих антикорупційних органів. Регулярна звітність перед Верховною Радою України, публікація результатів діяльності, а також незалежні аудити є тим балансом, що поєднує незалежність і демократичний контроль. Такий підхід не лише відповідає міжнародним стандартам, але й формує атмосферу довіри, де суспільство може бути впевненим у чесності й доброчесності тих, хто покликаний боротися з корупцією.

Таким чином, підвищення інституційної незалежності українських антикорупційних органів є фундаментальною передумовою їхньої ефективності. Це завдання виходить далеко за межі суто правових реформ і потребує системного підходу, що охоплює кадрові процедури, фінансування та демократичний контроль. Міжнародні стандарти й рекомендації, зокрема напрацювання OECD, вказують на те, що автономія без належних фінансових і правових гарантій залишається декларацією. Для України, яка перебуває у процесі масштабних трансформацій і післявоєнного відновлення, закріплення таких гарантій стане вирішальним кроком на шляху до зміцнення правової держави, підвищення рівня довіри до влади та реального зниження корупційних ризиків [49].

Другим важливим напрямом вдосконалення є розробка сучасних методик оцінювання діяльності антикорупційних органів. У дослідженні Wathne (2022) підкреслюється, що більшість наявних підходів до моніторингу антикорупційних інтервенцій зосереджуються на кількісних показниках, таких як кількість розслідувань чи кримінальних проваджень, тоді як реальний вплив

на зменшення корупційних ризиків у суспільстві часто залишається поза увагою. Автор пропонує зміщення акценту на вимірювання довгострокових змін, наприклад підвищення прозорості бюджетних процесів, зміцнення механізмів підзвітності у сфері державних закупівель чи формування культури нетерпимості до корупції [66].

Удосконалення кадрової політики в системі антикорупційних органів є одним із ключових факторів, що визначають їхню ефективність і стійкість у довгостроковій перспективі. Жодна інституція не може досягти значних результатів у протидії корупції без професійних кадрів, які володіють необхідними знаннями, навичками та етичними стандартами. Антикорупційна діяльність відзначається особливою складністю, адже вона потребує поєднання правових, економічних, фінансових та навіть психологічних знань. Сучасний світ ставить перед Україною завдання не лише боротися з традиційними схемами хабарництва чи зловживання службовим становищем, а й реагувати на нові форми корупційних ризиків, які проявляються у сфері цифрових технологій, міжнародних фінансових операцій, криптовалют чи офшорних юрисдикцій. Саме тому добір кадрів у цю сферу не може обмежуватися формальною перевіркою дипломів і попереднього досвіду роботи: потрібні конкурси, що базуються на оцінці реальних компетентностей, уміння працювати з великими обсягами даних, використовувати інструменти фінансової аналітики та цифрової криміналістики.

Разом з тим, сама процедура відбору кадрів має бути побудована так, щоб максимально унеможливити політичний вплив чи адміністративний тиск. Прозорість конкурсів, участь міжнародних експертів, незалежних спостерігачів та громадських організацій стає тією запобіжною гарантією, яка дозволяє формувати колективи професіоналів, а не «зручних» людей для влади. Проте цього недостатньо. Важливо також закладати механізми постійного навчання та професійного розвитку. Світова практика показує, що найбільш успішні антикорупційні агентства (наприклад, у Сінгапурі чи Гонконгу) функціонують як системи безперервного навчання, де співробітники мають можливість

здобувати нові знання й навички, адаптуватися до змін у законодавстві та технологіях. Україна повинна взяти цей досвід до уваги, адже лише через регулярне підвищення кваліфікації можна забезпечити ефективне протистояння постійно змінюваним корупційним практикам.

Крім того, надзвичайно важливим фактором кадрової політики є захист співробітників від зовнішнього тиску та забезпечення належних умов праці. Ефективний детектив НАБУ, прокурор САП чи аналітик НАЗК не зможе виконувати свої функції належним чином, якщо він постійно перебуває під ризиком фізичної небезпеки, переслідування або політичного тиску. Гарантії безпеки, належна оплата праці, яка відповідає високій відповідальності й ризикам професії, а також можливість кар'єрного зростання без «неформальних перепон» створюють середовище, де професіоналізм стає реальним, а не декларативним пріоритетом. Саме фінансова й соціальна стабільність є тим базисом, на якому може будуватися довіра до державної служби та її престижність у суспільстві.

Не менш важливим є питання формування внутрішньої етики та доброчесності самих співробітників антикорупційних органів. Історія знає чимало випадків, коли інституції, покликані боротися з корупцією, самі ставали джерелом нових корупційних практик через брак внутрішнього контролю чи толерантність до порушень серед персоналу. Тому впровадження чітких етичних стандартів, системи регулярних перевірок доброчесності, внутрішніх антикорупційних аудитів та механізмів запобігання конфлікту інтересів має стати невід'ємною частиною кадрової політики. Це не лише запобігає повторенню тих самих проблем усередині системи, проти яких вона повинна боротися, а й підвищує довіру громадян та міжнародних партнерів до діяльності органів.

Окремо слід зупинитися на проблемі вимірювання ефективності діяльності антикорупційних агентств, яка тісно пов'язана з кадровим потенціалом. У традиційній практиці ефективність часто вимірюють кількістю відкритих кримінальних проваджень, врученням підозр чи винесенням вироків. Проте

такий формальний підхід не завжди відображає реальний вплив на зменшення рівня корупції. Як зазначають Schütte, Caballos та Dávid-Barrett (2023), необхідно застосовувати комплексний методологічний підхід, який включає не лише кількісні показники, а й оцінку організаційних ресурсів: кадрових, фінансових, правових [61]. Такий підхід дозволяє оцінити не лише видимі результати у вигляді статистики, а й потенціал інституцій до довготривалого розвитку та адаптації.

Науковці наголошують, що особливе значення має рівень суспільної довіри до антикорупційних агентств. Якщо громадяни бачать, що органи працюють професійно, неупереджено й демонструють прозорість у своїй діяльності, то навіть при незначній кількості завершених справ рівень довіри зростає. Натомість формалізм і орієнтація лише на статистику можуть призвести до зворотного ефекту: громадяни втрачають віру в інституції, навіть якщо кількість відкритих справ є значною. Саме баланс між результатами та організаційними ресурсами, між формальною статистикою та реальними змінами у державному управлінні визначає справжню ефективність антикорупційних інституцій [61].

Серйозною проблемою є фрагментарність функцій різних органів. У багатьох країнах спостерігається дублювання повноважень між антикорупційними структурами, поліцією, прокуратурою та судовою системою, що призводить до бюрократичних зволікань і зниження ефективності. Вдосконалення системи повинне передбачати чітке розмежування компетенцій, створення єдиного центру координації та налагодження швидкого обміну інформацією між усіма суб'єктами. Використання електронних баз даних, інтегрованих платформ і аналітичних систем допоможе уникнути дублювання й забезпечить комплексний підхід до виявлення та розслідування корупційних злочинів.

Окремого значення набуває розвиток механізмів взаємодії антикорупційних органів із громадськістю. Їхня діяльність повинна регулярно оцінюватися не лише урядовими структурами, а й громадськістю та

міжнародними інституціями. Публікація відкритих звітів, доступність статистики про результати розслідувань і судових рішень, використання громадських рад чи дорадчих органів підвищує довіру до антикорупційної системи та формує ефект превенції. Прозорість водночас має бути збалансованою, щоб не нашкодити слідчим діям, але достатньою для створення атмосфери довіри.

Transparency International у своєму аналітичному огляді акцентує увагу на тому, що антикорупційна політика не може бути успішною без активної участі суспільства. Для цього важливо розробляти інклюзивні комунікаційні стратегії, створювати платформи для залучення громадян до моніторингу та контролю, розширювати доступ до інформації через відкриті дані. У ряді країн успішно застосовуються інструменти громадського аудиту державних закупівель, що значно знижує ризик корупційних зловживань. Таким чином, довіра суспільства стає не лише показником ефективності, але й важливим ресурсом для подальшого розвитку антикорупційних структур [48].

Ще одним напрямом є цифровізація боротьби з корупцією. Сучасні технології дозволяють виявляти аномалії в державних закупівлях, аналізувати фінансові транзакції, автоматично перевіряти декларації посадових осіб, контролювати рух бюджетних коштів у режимі реального часу. Використання штучного інтелекту та блокчейн-технологій може істотно зменшити людський фактор і ризики маніпуляцій. Водночас цифрові інструменти мають бути інтегровані у правову систему й супроводжуватися підготовкою спеціалістів, які здатні ефективно їх застосовувати.

Важливим елементом удосконалення системи є розвиток превентивних механізмів. Боротьба з корупцією не може обмежуватися виключно покаранням винних — необхідно усувати причини її виникнення. Для цього потрібні антикорупційні експертизи законодавчих і нормативних актів, створення зрозумілих і простих адміністративних процедур, максимальна відкритість державних послуг та забезпечення можливості для громадян контролювати діяльність чиновників. Освітні програми, спрямовані на виховання

доброчесності, формування нетерпимості до корупції серед молоді та державних службовців, є не менш важливими, ніж діяльність слідчих підрозділів.

Корисним для вдосконалення системи є досвід різних регіонів світу. У дослідженні Dávid-Barrett, Murray, Polvi та Burge, присвяченому діяльності антикорупційних агентств у країнах Карибського басейну, наголошується, що відсутність єдиного підходу до оцінювання їхньої результативності ускладнює формування об'єктивної картини. Автори дійшли висновку, що найбільш успішними є ті агентства, які комбінують функції запобігання, розслідування та просвітницької діяльності, активно взаємодіють із місцевими громадами та забезпечують прозорість власної діяльності. Це свідчить про те, що вдосконалення системи повинно враховувати не лише формальні інституційні рамки, а й культурно-правовий контекст країни [55].

Удосконалення системи антикорупційних органів передбачає також розвиток інституту захисту викривачів. Особи, які повідомляють про факти корупції, повинні мати законодавчі гарантії безпеки, конфіденційності та захисту від переслідувань. Відсутність довіри до таких механізмів стримує громадян від активної участі у боротьбі з корупцією, тоді як ефективний захист викривачів значно розширює можливості для виявлення правопорушень.

Системне вдосконалення антикорупційних органів вимагає комплексного підходу, що поєднує правові, організаційні, кадрові та технологічні аспекти. Міжнародний і національний досвід дозволяє виокремити ключові напрями, які сприяють підвищенню результативності боротьби з корупцією. Для наочності основні напрями та їх характеристику наведено в узагальненій таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Основні напрями вдосконалення системи антикорупційних органів

№	Напрямок удосконалення	Зміст та ключові аспекти
1	Інституційна незалежність та фінансова стабільність	Прозорі механізми призначення керівництва; фіксовані строки повноважень; захищений порядок звільнення; гарантоване бюджетне фінансування, незалежне від політичної кон'юнктури.
2	Оцінювання ефективності	Впровадження методик, що поєднують кількісні (кількість розслідувань, вироків) та якісні показники (рівень довіри, зниження корупційних ризиків); використання довгострокових індикаторів прозорості та підзвітності.
3	Кадрова політика	Конкурсний відбір на основі компетентностей; постійне навчання; адекватна оплата праці; механізми перевірки доброчесності; внутрішні етичні стандарти; гарантії захисту від політичного та адміністративного тиску.
4	Чітке розмежування повноважень і координація	Усунення дублювання функцій між органами; створення єдиного координаційного центру; налагодження швидкого обміну інформацією; використання інтегрованих електронних баз даних.
5	Співпраця з громадськістю	Залучення громадських рад і дорадчих органів; відкриті звіти та статистика; громадський аудит держзакупівель; платформи для участі громадян у моніторингу; формування культури нетерпимості до корупції.
6	Цифровізація та нові технології	Використання AI та блокчейн у державних закупівлях і перевірці декларацій; автоматизація моніторингу фінансових потоків; цифрова криміналістика; підготовка спеціалістів для роботи з IT-інструментами.

7	Превентивні механізми	Антикорупційна експертиза законопроектів і нормативних актів; спрощення адміністративних процедур; відкритість державних послуг; освітні програми для молоді й держслужбовців; розвиток культури доброчесності.
8	Захист викривачів	Законодавчі гарантії конфіденційності; безпека та захист від переслідувань; створення дієвих механізмів повідомлення про корупцію; підвищення довіри до інституту викривачів.
9	Урахування міжнародного досвіду та регіональних особливостей	Адаптація успішних зарубіжних практик до національних умов; комплексне поєднання функцій запобігання, розслідування та просвітництва; врахування культурно-правового контексту.

Напрями вдосконалення системи антикорупційних органів охоплюють як внутрішні інституційні перетворення, так і посилення зовнішньої взаємодії з громадянським суспільством та міжнародними структурами. Вони передбачають створення умов для незалежної та стабільної роботи органів, формування професійного кадрового складу, запровадження сучасних цифрових і превентивних інструментів, а також забезпечення реального захисту активних громадян. У комплексі такі кроки здатні підвищити ефективність боротьби з корупцією та зміцнити довіру суспільства до державної влади.

Узагальнюючи наведені підходи, можна виокремити кілька ключових напрямів удосконалення системи антикорупційних органів у глобальному контексті. Це, по-перше, гарантування незалежності та фінансової стабільності агентств для уникнення політичного впливу. По-друге, удосконалення системи оцінювання ефективності через поєднання кількісних та якісних індикаторів, що дозволить відслідковувати реальні зміни. По-третє, розвиток партнерства з громадянським суспільством, медіа та науковими інституціями, що підвищить легітимність антикорупційної політики. Нарешті, важливим є врахування

культурних та регіональних особливостей, що дозволяє адаптувати найкращі міжнародні практики до конкретних умов.

Удосконалення системи антикорупційних органів України неможливе без урахування міжнародних зобов'язань держави, зокрема тих, що виникають у контексті європейської інтеграції. Взаємодія з Європейським Союзом, виконання його рекомендацій і рекомендаційних звітів формує зовнішньо-правові орієнтири для реформування антикорупційної політики, забезпечення прозорості та незалежності ключових інституцій, а також підвищення їхньої результативності. Україна, як кандидат-наступник до членства в European Commission (ЄК), взяла на себе чіткі зобов'язання з удосконалення антикорупційної системи, які відображені в щорічних звітах ЄК. У звіті «Ukraine 2024 Report: Commission Staff Working Document» зазначено необхідність забезпечення незалежності антикорупційних органів, посилення превентивних механізмів та добору кадрів без політичного тиску [65]. У звіті «2025 Enlargement Package: Report on Ukraine» вже підкреслено, що інституційна система працює «загалом ефективно», однак потрібно зберігати незалежність спеціалізованих органів, запровадити системний підхід до антикорупційної політики та закріпити практику стратегічного планування (Антикорупційна стратегія 2021–25, Державна програма 2023–25) [67]. Зазначені документи стають зовнішньо-правовими маяками для України — їх виконання дає змогу не лише виконати зобов'язання перед ЄС, але й підвищити довіру до антикорупційної системи, що є важливою умовою побудови правової держави.

Виконання зобов'язань України перед ЄС є не лише формальною вимогою для наближення до стандартів членства, а й практичним механізмом підвищення ефективності антикорупційної системи. Інтеграція рекомендацій та звітів ЄК у національне законодавство та практику діяльності органів дозволяє забезпечити системний підхід до боротьби з корупцією, зберегти незалежність антикорупційних інституцій і, як наслідок, сприяти розвитку правової держави в Україні.

Для забезпечення ефективної антикорупційної політики важливе не лише вдосконалення внутрішніх механізмів органів, але й системне планування реформ у контексті міжнародних зобов'язань. Дорожня карта з питань реформи державного управління у контексті європейської інтеграції України визначає стратегічні пріоритети та конкретні заходи, які дозволяють підвищити прозорість, підзвітність і професіоналізм державних інституцій, у тому числі антикорупційних [9].

У Дорожній карті з питань реформи державного управління окреслено низку ключових заходів, спрямованих на підвищення професійності державної служби, прозорості та підзвітності органів влади, що безпосередньо стосується функціонування антикорупційних інституцій. Зокрема, передбачено створення системи відбору державних службовців на основі принципу меритократії та доброчесності, удосконалення процедур оцінки доброчесності кандидатів і впровадження навчання з антикорупційних ризиків [9]. Також документ акцентує на створенні інструментів моніторингу виконання зобов'язань із європейської інтеграції, що включають адаптацію законодавства, інституційну трансформацію та прозоре управління ресурсами — ключові складові ефективної антикорупційної діяльності [9]. Таким чином, Дорожня карта виступає як практичний інструмент для закріплення міжнародних зобов'язань України у сфері антикорупції та спрямовує розвиток системи антикорупційних органів у руслі європейських стандартів.

Для системного вдосконалення антикорупційної політики важливим є чітке визначення пріоритетів та заходів, що забезпечують ефективну роботу антикорупційних органів. Пріоритети, закріплені у Програмі дій Уряду на 2025 рік, спрямовані на підвищення прозорості, підзвітності та професійності державних інституцій, тоді як Антикорупційна стратегія на 2026–2030 роки визначає конкретні інструменти і напрями протидії корупції в ключових секторах державного управління [32; 4]. Використання цих документів як стратегічних маяків дозволяє сформувати системний підхід до розвитку

антикорупційної інфраструктури та забезпечення європейських стандартів у діяльності органів влади.

У Програмі дій Уряду на 2025 рік одним із ключових пріоритетів визначено антикорупцію як складову всередині 12 стратегічних напрямків державної політики, поряд із безпекою, євроінтеграцією, макрофінансами та реформами. В умовах воєнного стану та масштабного реформування держави це означає необхідність зміцнення автономії антикорупційних органів, впровадження сучасних технологій моніторингу корупційних ризиків та створення ефективних процедур внутрішнього контролю [32].

Нова Антикорупційна стратегія на 2026–2030 роки, розроблена Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), акцентує увагу на пріоритетах запобігання і протидії корупції в конкретних секторах (суд, прокуратура, державне регулювання економіки, податки та митниця, інфраструктура, оборона, охорона здоров'я). Стратегія передбачає застосування мейнстрімінгу антикорупції у процесах євроінтеграції, підвищення кадрової спроможності інституцій та впровадження систем оцінки результативності антикорупційної політики [4].

Таблиця 3.3

Ключові заходи Програми дій Уряду на 2025 рік та Антикорупційної стратегії 2026–2030 років [4; 32]

№	Заходи	Відповідальний орган	Термін виконання
1	Підвищення прозорості діяльності органів влади	Кабінет Міністрів України, НАБУ, НАЗК	2025–2026 рр.
2	Удосконалення процедур добору та оцінки державних службовців	КМУ, НАЗК	2025–2027 рр.
3	Запровадження електронних інструментів моніторингу корупційних ризиків	НАЗК, Мінцифри	2025–2026 рр.

4	Мейнстрімінг антикорупції у процесах євроінтеграції	НАЗК, Мін'юст, КМУ	2026–2030 рр.
5	Підвищення кадрової спроможності антикорупційних органів	НАБУ, САП, НАЗК	2026–2028 рр.
6	Впровадження систем оцінки результативності антикорупційної політики	НАЗК, КМУ	2026–2030 рр.
7	Превентивні заходи у високоризикових секторах (суд, прокуратура, податки, інфраструктура)	НАЗК, ВАКС, САП	2026–2030 рр.

Таким чином, поєднання пріоритетів Програми дій Уряду та положень Антикорупційної стратегії створює цілісну рамку для вдосконалення системи антикорупційних органів. Реалізація конкретних заходів — від підвищення прозорості та впровадження електронних інструментів моніторингу до розвитку кадрової спроможності та оцінки результативності політики — дозволяє підвищити ефективність протидії корупції, зміцнити незалежність антикорупційних інституцій та сприяти побудові правової держави в Україні.

Отже, напрями вдосконалення системи антикорупційних органів включають комплекс заходів, спрямованих на підвищення незалежності та професійності, чітке розмежування повноважень, розвиток превентивних і цифрових інструментів, зміцнення прозорості та підзвітності, міжнародну співпрацю й захист активних громадян. Лише поєднання цих елементів дозволить створити дієву, ефективну та стійку систему, яка не лише карає за корупцію, а й запобігає їй, формуючи нову культуру доброчесності у суспільстві та владі.

Висновок до розділу 3

Варто відзначити, що сучасний стан функціонування антикорупційних органів в Україні характеризується значними зусиллями держави у напрямі формування цілісної інституційної системи, здатної протидіяти одному з

найбільш небезпечних суспільно-політичних явищ — корупції. За останні роки створено низку спеціалізованих органів, уповноважених на проведення досудового розслідування, прокурорського нагляду та судового розгляду корупційних правопорушень. Проте, попри наявність цих інституцій, ефективність їхньої роботи часто ставиться під сумнів через проблеми політичного впливу, обмеженість фінансових і кадрових ресурсів, дублювання функцій та недостатній рівень довіри громадськості. Це свідчить про те, що українська система антикорупційних органів перебуває на етапі становлення й потребує подальшого вдосконалення.

Вивчення зарубіжного досвіду доводить, що успішна антикорупційна політика базується на кількох універсальних принципах: реальній незалежності органів від політичних та економічних впливів, поєднанні каральних і превентивних функцій, професіоналізації кадрів, широкій суспільній підтримці та активному міжнародному співробітництві.

Подальші напрями вдосконалення національної системи антикорупційних органів мають полягати у зміцненні їхньої незалежності, підвищенні професійного рівня співробітників, чіткому розмежуванні компетенцій, розвитку цифрових інструментів, розширенні превентивних заходів та формуванні атмосфери нульової толерантності до корупції.

Отже, сучасна антикорупційна система України потребує подальшого розвитку та вдосконалення. Спираючись на кращі світові практики й адаптуючи їх до національних реалій, держава здатна забезпечити сталу й результативну протидію корупції, що, у свою чергу, стане передумовою для утвердження верховенства права, демократичних принципів управління та підвищення добробуту суспільства.

ВИСНОВКИ

Поняття та сутність антикорупційних органів розкривають їх як спеціально створені інституції, що покликані реалізовувати державну політику у сфері запобігання та протидії корупції. Їхня головна мета полягає у забезпеченні прозорості діяльності органів влади, підвищенні ефективності контролю та формуванні атмосфери нетерпимості до корупційних проявів у суспільстві. Антикорупційні органи є важливим елементом державного механізму, що гарантує не лише боротьбу з корупцією, але й розвиток демократичних інститутів.

Нормативно-правові засади їх функціонування ґрунтуються на Конституції України, Законах України «Про запобігання корупції», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про Вищий антикорупційний суд», а також на міжнародних договорах, учасником яких є наша держава. Ці акти закріплюють правові механізми створення та діяльності антикорупційних інституцій, визначають їхні завдання, принципи організації та відповідальність посадових осіб.

Роль антикорупційних органів у розбудові в Україні правової держави є надзвичайно вагомою. Вони формують правові та інституційні гарантії прозорості державного управління, зменшують ризики зловживання владними повноваженнями, створюють умови для зміцнення довіри громадян до державних інститутів. Наявність ефективної системи протидії корупції є ключовим чинником у процесі європейської інтеграції України.

Система антикорупційних органів в Україні включає низку спеціалізованих інституцій: Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру (САП), Вищий антикорупційний суд (ВАКС), Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), Бюро економічної безпеки (БЕБ) у межах його компетенції. Кожен із цих органів виконує специфічні завдання, що в комплексі забезпечує протидію корупції на

різних рівнях — від запобігання до розслідування та притягнення винних до відповідальності.

Повноваження антикорупційних органів охоплюють широкий спектр: від проведення досудових розслідувань і збору доказової бази до аналізу декларацій посадових осіб, формування політики доброчесності та винесення судових рішень у справах щодо корупційних правопорушень. Таким чином, їх діяльність спрямована як на превенцію, так і на ефективне переслідування корупційних злочинів.

Оцінка діючої системи свідчить про наявність значних досягнень, але й низки проблем. З одного боку, створено незалежні органи, які мають власні кадрові та фінансові ресурси, впроваджено сучасні механізми електронного декларування, а також забезпечено реальні вирoki корупціонерам. З іншого боку, система стикається з труднощами — недостатнім рівнем координації між органами, політичним тиском, браком ресурсів і довготривалими судовими процедурами.

Зарубіжний досвід показує, що ефективна антикорупційна система має ґрунтуватися на незалежності органів, прозорості їх діяльності та залученні громадянського суспільства. Приклад Сінгапуру, Гонконгу чи Польщі демонструє, що комплексна політика з одночасним розвитком правової культури суспільства може дати значні результати.

Напрями вдосконалення системи антикорупційних органів в Україні передбачають посилення інституційної незалежності органів, удосконалення механізмів координації їхньої діяльності, розширення міжнародного співробітництва, цифровізацію процесів та посилення контролю за доброчесністю державних службовців. Важливим є також підвищення рівня правової культури громадян і формування у суспільстві нульової толерантності до корупції.

Отже, система антикорупційних органів в Україні є складним і багаторівневим механізмом, який має як позитивні результати, так і потребу в подальшому вдосконаленні. Узагальнюючи, можна стверджувати, що в

майбутньому можливі два основні варіанти її розвитку: еволюційне вдосконалення шляхом посилення незалежності, прозорості та професійності інституцій або ж системна трансформація із запровадженням нових підходів, заснованих на міжнародних стандартах та активній взаємодії держави й суспільства. У будь-якому випадку, успіх антикорупційної політики визначатиметься рівнем політичної волі, якістю управління та здатністю громадянського суспільства здійснювати дієвий контроль.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітичний звіт «Корупція в Україні 2024: розуміння, сприйняття, поширеність». НАЗК, 2024. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/doslidzhennya-koruptsiyi/> (дата звернення: 02.10.2025).
2. Аналітичний звіт про результати роботи НАЗК у 2022 році. Transparency International Україна. URL: <https://ti-ukraine.org> (дата звернення: 22.09.2025).
3. Антикорупційна правова політика в аспекті забезпечення права на справедливий суд: VII Київський полілог. Верховний Суд України, 2024. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1618847> (дата звернення: 22.09.2025).
4. Антикорупційна стратегія на 2026–2030 роки. НАЗК. Київ, 2025. URL: <https://www.google.com/search?client=safari&rls=en&q=%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BF%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0+%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F+%D0%BD%D0%B0%E2%80%AF2026%E2%80%932030%E2%80%AF%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B8+%2F+%D0%9D%D0%90%D0%97%D0%9A.&ie=UTF-8&oe=UTF-8> (дата звернення: 08.11.2025).
5. Божко В. М. Вишневський В'ячеслав Костянтинович Порівняльно-правовий аналіз механізму конкурсного відбору Голови Державної митної служби України Poltava Law Review №1/2024 — URL: <https://plr.nlu.edu.ua/article/download/319578/310031> (дата звернення: 02.10.2025).
6. Будівля нова, але ґрунт ненадійний: які системні проблеми впливають на роботу ВАКС. Українська Правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/09/5/7418480/> (дата звернення: 22.09.2025).

7. Возняковська К.А., Біленець Д.А., Марчук В.В. Антикорупційні механізми у системі публічного адміністрування як засіб боротьби з організованою злочинністю в сфері господарювання. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Вип. 84. 2024. С. 43-48. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/8-2.pdf> (дата звернення: 22.09.2025).
8. Демчук Т. І. Ефективність діяльності антикорупційних органів в Україні: правовий аналіз. «Правова позиція». 2024. № 4. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2024/4/32.pdf> (дата звернення: 22.09.2025).
9. Дорожня карта з питань реформи державного управління у контексті європейської інтеграції України. Кабінет Міністрів України. Київ, 2023. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/UA_Dorozhnya_karta_z_pytan_reformy_derzhavnogo_upravlinnya.pdf (дата звернення: 08.11.2025).
10. Журило С. С. Інституційна спроможність Бюро економічної безпеки України Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. Том 36 (75) № 3 2025. 31-37. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2025/3_2025/7.pdf (дата звернення: 02.10.2025).
11. Засади антикорупційної політики (проект/документи і аналіз). United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) — внески/матеріали щодо України. 2019. URL: https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/WorkingGroups/workinggroup4/2019-September-4-6/Contributions_NV/Ukraine_RU.pdf (дата звернення: 22.09.2025).
12. Звіт про результати аудиту відповідності використання коштів державного бюджету та управління активами національним агентством України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. Київ. 2024. URL: <https://rp.gov.ua/upload->

звернення: 02.10.2025).

- 13.Зозуля Є. В. Система спеціалізованих антикорупційних органів на сучасному етапі державотворення України: правові, організаційні та функціональні аспекти взаємодії. Цивільне та господарське право. 2024. № 1. URL: <https://cu.j.dnuvs.ukr.education/index.php/cuj/article/download/39/36> (дата звернення: 22.09.2025).
- 14.Козар Ю. Ю., Попенко Я.В. Бюро економічної безпеки: завдання та проблеми утворення. Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика. № 2 (2). 2021. URL: <https://policeystika.dnuvs.in.ua/wp-content/uploads/2022/01/9.-kozar-popenko.pdf> (дата звернення: 02.10.2025).
- 15.Кондрич В. В. Антикорупційний суд в Україні: історичні передумови, обрання моделі та запровадження. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2021. № 4. С. 110-116. URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/4_2021/20.pdf (дата звернення: 22.09.2025).
- 16.Концепція щодо антикорупційних інструментів протидії корупційним правопорушенням. Верховна Рада України, 2024. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33052.pdf> (дата звернення: 22.09.2025).
- 17.Коропатнік І. М., Микитюк М. А., Павлюк О. О., Петков С. В. Національне агентство з питань запобігання корупції: історія створення, основні завдання та компетенція; особливості діяльності під час воєнного стану. Київ : ВД «Професіонал», 2023. 496 с. URL: <https://jurkniga.ua/contents/natsionalne-agenstvo-z-pitan-zapobigannya-koruptsii-istoriya-stvorenniya-osnovni-zavdannya-ta-kompetentsiya-osoblivosti-diyalnosti-pid-chas-voiennoho-stanu-normativno-pravova-osnova-diyalnosti.pdf> (дата звернення: 02.10.2025).
- 18.Корупція в Україні 2020: розуміння, сприйняття, поширеність : звіт / НАЗК; за ред. Волосевич І. Національне агентство з питань запобігання

- корупції. Київ, 2020. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/N73.pdf> (дата звернення: 22.09.2025).
19. Котуков О., Котукова Т., Козлов К., Макаренко О., Одинцова О. The effectiveness of the national anti-corruption policy of Ukraine. ResearchGate, 2023. Випуск 66. С. 304-313. URL: https://www.researchgate.net/publication/373542096_The_effectiveness_of_the_national_anti-corruption_policy_of_Ukraine (дата звернення: 22.09.2025).
20. Кресіна І. О. Інституційні пріоритети антикорупційної політики України. Politology Bulletin. 2024. № 92. С. 130–152. URL: <https://www.zpv.knu.ua/index.php/pb/article/download/227/209> (дата звернення: 02.10.2025).
21. Маслова А. Б. Функції виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: оцінка ефективності. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2024. (12). URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-12-01-06> (дата звернення: 02.10.2025).
22. Масштабна корупція в Україні: як знизити зло? Ціна держави. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6Ed2f9e9Wv0> (дата звернення: 22.09.2025).
23. Музичук Е. О. Діяльність антикорупційних органів України в умовах воєнного стану: значення та напрями вдосконалення. Європейські перспективи. 2024. № 3. С. 322-326. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/601ace98-48cd-4195-b320-7d8b782b5067/content> (дата звернення: 22.09.2025).
24. Національна доповідь щодо реалізації антикорупційної політики (звіт НАПК). Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК). 2021. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/06/NAZK_Nats.dopovid_15_06.pdf (дата звернення: 22.09.2025).

- 25.Огляд ОЕСР доброчесності та боротьби з корупцією в Україні. OECD review and recommendations. OECD. 2025. URL: https://www.oecd.org/uk/publications/5f7daca7-uk/full-report/strengthening-the-anti-corruption-and-public-integrity-framework-in-ukraine_8e7ced57.html (дата звернення: 22.09.2025).
- 26.Оцінка, управління та реалізація активів в АРМА: аналітичне дослідження. Київ: IZI Institute, 2025. 36 с. URL: https://izi.institute/media/analysts/pdf/2025/01/22/Оцінка_управління_та_реалізація_активів_в_АРМА.pdf (дата звернення: 02.10.2025).
- 27.Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення роботи Бюро економічної безпеки України: Закон України від 20.06.2024 № 3840-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3840-20> (дата звернення: 02.10.2025).
- 28.Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення: Закон України від 06.07.2010 № 2430-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2430-17#Text> (дата звернення: 22.09.2025).
- 29.Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 №170-VII. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 22.09.2025).
- 30.Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII: станом на 25 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення: 22.09.2025).
- 31.Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 №1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 22.09.2025).
- 32.Програма дій уряду на 2025 рік. Кабінет Міністрів України. Київ, 2025. URL: <https://priorities.gov.ua/> (дата звернення: 08.11.2025).

- 33.Розвиток антикорупційної практики у відбудові України: роль державного агентства відновлення та розвитку інфраструктури. U4 Anti-Corruption Resource Centre, 2023. URL: <https://www.u4.no/publications/Evolving-anti-corruption-practice-in-rebuilding-Ukraine-Ukraininan.pdf> (дата звернення: 22.09.2025).
- 34.Розвиток запобігання корупції в Україні: конструктивний підхід до превенції. U4 Anti-Corruption Resource Centre, 2024. URL: <https://www.u4.no/publications/advancing-anti-corruption-in-ukraine-a-constructive-prevention-approach-ukrainian.pdf> (дата звернення: 22.09.2025).
- 35.Роль лідера у протидії корупції: аналітичний огляд впровадження концепції «Tone at the Top». Національне агентство з питань запобігання корупції, 2022. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/05/Rol_lidera_u_protydii_koruptsii-Analitychnyy-oglyad_vprovadzhennya.pdf (дата звернення: 22.09.2025).
- 36.Сорока С., Генералова А. Антикорупційні органи як основні засоби забезпечення протидії корупції наук. ст. (Львів. політехніка). Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія: “Юридичні науки” № 2 (38), 2023 С. 249-255. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/nov/31684/37.pdf> (дата звернення: 02.10.2025).
- 37.Сорський О. І. Взаємодія Національного антикорупційного бюро України з іншими інституціями у системі боротьби з корупцією. Журнал NAM. 2020. URL: <https://journal-nam.com.ua/index.php/journal/article/download/164/158/316> (дата звернення: 22.09.2025).
- 38.Становлення антикорупційної юстиції в Україні : монографія / за заг. ред. О. О. Кравчука, С. М. Мойсака. Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, Вищий антикорупційний суд, 2024. 340 с. URL: <https://first.vaks.gov.ua/wp-content/uploads/sites/2/2024/10/Monohrafiia-5-rokiv-VAKS.pdf> (дата звернення: 02.10.2025).

39. Становлення антикорупційної юстиції в Україні. Монографія під заг. ред. Кравчука О.О., Мойсака С.М. К.: КПП імені Ігоря Сікорського, Вищий антикорупційний суд, 2024. 340 с. URL: <https://first.vaks.gov.ua/wp-content/uploads/sites/2/2024/10/Monohrafiia-5-rokiv-VAKS.pdf> (дата звернення: 02.10.2025).
40. Старенький О. С., Тарасенко О. С. Бюро економічної безпеки України: нові погляди на забезпечення національної економічної безпеки. Проблеми кримінального процесу. 2021. № 1–2. С. 65–78. URL: <https://vkslaw.com.ua/index.php/journal/article/view/75> (дата звернення: 02.10.2025).
41. Сірко В. С. Ефективність антикорупційних органів України: адміністративно-правовий аналіз діяльності та взаємодії. УКРАЇНСЬКИЙ ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ ДИСКУРС. 2025. DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.16752372> (дата звернення: 22.09.2025).
42. Трепак В. М. Інститути громадянського суспільства як суб'єкти запобігання корупції: теоретико-практичний аспект. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. Том 31 (70). № 4. 2020. URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/4_2020/35.pdf (дата звернення: 22.09.2025).
43. Україна: Новий закон загрожує незалежності антикорупційних інституцій. 2025. URL: <https://www.hrw.org/uk/news/2025/07/29/ukraine-new-law-undercuts-independence-of-anti-corruption-bodies> (дата звернення: 08.11.2025).
44. Українська митниця в горизонті-2030. Мінфін. 17.07.2024. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ukrainska_mitnitsia_v_gorizonti-2030_meta_pidgotovka_do_vstupu_do_mitnogo_soizu_ta_ies_kolonka_iur_ia_draganchuka_dlia_nv-4693 (дата звернення: 02.10.2025).
45. Хохлова І. В. Проблеми правоохоронної та правозахисної діяльності: роль антикорупційних органів у розбудові правової держави в Україні. Правова позиція. 2024. № 4. URL:

- <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2024/4/12.pdf> (дата звернення: 22.09.2025).
46. Abdul Raof N., Abdul Aziz N., Md Amin Fahmy W. L., Omar N. Business Entities' Liability for 'Associated Persons' Corruption in Malaysia: Key reflections. *Environment-Behaviour Proceedings Journal*. 2021. № 6(18). P. 249–254. URL: <https://doi.org/10.21834/ebpj.v6i18.3091> (дата звернення: 02.10.2025).
47. ANFREL / BERSIH (комісія з виборів та громадянського контролю). Strengthening the Independence and Accountability of the Malaysian Anti-Corruption Commission (MACC): Legal & Policy Study. 2024. URL: https://anfrel.org/wp-content/uploads/2024/07/Strengthening-the-Independence-and-Accountability-of-MACC_final.pdf (дата звернення: 02.10.2025).
48. Anti-corruption agencies and public engagement / Transparency International Knowledge Hub. London : Transparency International, 2024. 28 p. URL: <https://knowledgehub.transparency.org/assets/uploads/kproducts/ACAs-and-public-engagement.pdf> (дата звернення: 22.09.2025).
49. Anti-Corruption and Integrity Outlook 2024 / OECD. Paris : OECD Publishing, 2024. 90 p. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/03/anti-corruption-and-integrity-outlook-2024_6e7ad8ce/968587cd-en.pdf (дата звернення: 22.09.2025).
50. Anti-Corruption Front: Ukraine's Experience — аналітичний звіт (German Marshall Fund / партнери), Київ, 2023. URL: https://securingdemocracy.gmfus.org/wp-content/uploads/2023/06/Ukraine-Anticorruption-Front_digital.pdf (дата звернення: 22.09.2025).
51. Anti-Corruption Reforms in Ukraine. OECD Publishing. Paris, 2022. 64 p. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2022/05/anti-corruption-reforms-in-ukraine_858c915e/b1901b8c-en.pdf (дата звернення: 22.09.2025).

52. Anti-corruption Strategy for 2021–2025. NACP. Kyiv, 2021. Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК). URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Anti-corruption-Strategy-for-2021-2025.pdf> (дата звернення: 22.09.2025).
53. Are Ukraine's anti-corruption reforms working? Chatham House (аналітичний звіт). 2021. URL: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2021-04/2018-11-19-are-ukraine-anticorruption-reforms-working-lough.pdf> (дата звернення: 22.09.2025).
54. Corruption Perceptions Index 2023. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2023> (дата звернення: 22.09.2025).
55. Dávid-Barrett E., Murray A., Polvi J., Burge R. Evaluating anti-corruption agencies: learning from the Caribbean. Journal of Development Effectiveness. 2020. Vol. 12, № 1, p. 74–88. URL: <https://doi.org/10.1080/19439342.2020.1745869> (дата звернення: 22.09.2025).
56. Gregirchak I., Sofie Arjon Schütte Розвиток антикорупційної практики практики у відбудові відбудові України: Роль державного агентства відновлення відновлення та розвитку інфраструктури. 2024. URL: <https://www.u4.no/publications/Evolving-anti-corruption-practice-in-rebuilding-Ukraine-Ukraininan.pdf> (дата звернення: 02.10.2025).
57. Malaysian Anti-Corruption Commission (MACC / SPRM). Annual Report 2023. Putrajaya, 2024/2025. URL: https://www.sprm.gov.my/admin/uploads_publication/laporan-tahunan-sprm-2023--en-16012025.pdf (дата звернення: 02.10.2025).
58. Nurfarizan M. M., Intan S. M. Anti-Corruption Efforts in the Healthcare Sector During the Covid-19 Pandemic in Malaysia. Public Integrity (peer-review). 2024. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/21582440241243118> (дата звернення: 02.10.2025).
59. OECD Integrity and Anti-Corruption Review of Ukraine. OECD. Paris, 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/2025/05/oecd-integrity-and-anti-corruption-review-of-ukraine_4d9e5ab7.html (дата звернення: 22.09.2025).

60. Prime Minister's Department (Malaysia). National Anti-Corruption Strategy 2024–2028. Putrajaya, 2024. URL: https://www.sprm.gov.my/admin/uploads_publication/strategi-pembanterasannya-rasuah-nasional-2024-2028--en-08052024.pdf (дата звернення: 02.10.2025).
61. Schütte S., Caballos J., Dávid-Barrett E. Measuring the capacity and effectiveness of Anti-Corruption Agencies (GPMC / IACA brief). Laxenburg : International Anti-Corruption Academy (IACA), 2023. URL: <https://www.iaca.int/measuring-corruption/measuring-the-capacity-and-effectiveness-of-anti-corruption-agencies-acas/> (дата звернення: 22.09.2025).
62. Technical assessment report: ARMA (2018). Kyiv: EUACI, 2018. URL: https://euaci.eu/wp-content/uploads/2024/04/ARMA_Technical_Assessment_Report_2018_Ukr.pdf (дата звернення: 02.10.2025).
63. Tkachenko A. Overview of the institutional and normative-legal framework for anti-corruption policy in Ukraine. Public Policy and Accounting, Vol. 2 (10), 2024. P. 77–83. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/2358355> (дата звернення: 22.09.2025).
64. Transparency International Malaysia. Annual Report 2022. Kuala Lumpur, 2023. URL: <https://transparency.org.my/images/webs/gNFTzS5aR2QOUIH09sTwaZmO55TjERGaWQ55o4Ki.pdf> (дата звернення: 02.10.2025).
65. Ukraine 2024 Report: Commission Staff Working Document. European Commission. Brussels, 2024. 66 p. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine%20Report%202024.pdf (дата звернення: 08.11.2025).
66. Wathne C. Effectively evaluating anti-corruption interventions. Bergen : U4 Anti-Corruption Resource Centre, Chr. Michelsen Institute, 2022. 47 p. URL:

<https://www.u4.no/publications/effectively-evaluating-anti-corruption-interventions.pdf> (дата звернення: 22.09.2025).

- 67.2025 Enlargement Package: Report on Ukraine. European Commission. — Brussels, 04 Nov. 2025. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/news/2025-enlargement-package-shows-progress-towards-eu-membership-key-enlargement-partners-2025-11-04_en (дата звернення: 08.11.2025).

ДОДАТКИ

Додаток А

АНТИКОРУПЦІЙНА ІНФРАСТРУКТУРА

*191, 206-2, 209, 210, 211, 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 364, 366-1, 368, 368-2, 369, 369-2, 410 Кримінального кодексу України

■ правоохоронні органи ■ судова система

■ центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом